

Aistipuutarha ruukuilla

Palvelukeskus Sampolan vihersuunnitelma

Hortonomin opinnäytetyö
Rakennettu ympäristö, Lepaa
Syksy 2021
Hanna Laukkanen

Tekijä	Hanna Laukkanen	Vuosi 2021
Työn nimi	Aistipuutarha ruukuilla – Palvelukeskus Sampolan vihersuunnitelma	
Ohjaajat	Katja Virtanen	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tavoitteena oli laatia vihersuunnitelma Palvelukeskus Sampolaan, joka sijaitsee Hämeenlinnassa lähellä keskustaa sekä Hämeen linnaa. Nykyinen piha-alue on hiljattain nostettu ja paalutettu kansirakenteeksi rakennusten lattiatasoon. Toiveena oli suunnitella aistipuutarhan kasvillisuus, joka toteutetaan siirrettävin ruukuin ja istutusaltain kesän 2021 aikana. Työn tilaaja on Sampolan Palvelukeskus.

Opinnäytetyössä tarkastellaan teoreettisesti aistipuutarhaa, ruukkupuutarhaa, esteettömyyteen ja käyttöturvallisuuteen liittyviä ohjeistuksia sekä lyhyesti kuurojen ja kuurosokeiden rakennetun ympäristön haasteita. Opinnäytetyön alkaessa keväällä 2021 arkkitehdin suunnitteleuille istutusaltaille ei löytynyt tekijää, joten teimme tilaajan kanssa tiivistä yhteistyötä löytääksemme korvaavat istutusaltaat ja kalusteet. Työn tuloksena on tilaajalle toteuttamiskelpoinen produktioon koottu suunnitelma, jossa on esitetty pihan toiminnot, kalusteet, kasvit ja niiden hoitosuunnitelma.

Avainsanat Vihersuunnittelu, aistipuutarha, ruukkupuutarha

Sivut 45 sivua ja liitteitä 34 sivua

Lepaa

Author	Hanna Laukkanen	Year 2021
Subject	Sensory garden with pots – A green area plan for Sampola Service Center	
Supervisors	Katja Virtanen	

ABSTRACT

The aim of this thesis was to draw up a green area plan for Sampola Service Center, which is situated in Hämeenlinna near the center and the Häme castle. Its current yard has recently been lifted and piled so that it is a kind of a superstructure as high as the floor level of the buildings. Commissioner of this thesis is the Sampola Service Center, whose desire was the planning of the flora of a sensory garden, which was to be realized by means of movable pots and large plant containers during the summer of 2021.

This thesis takes a theoretical look at a sensory garden, at a potted garden, at instructions relating to accessibility and safe use and briefly at the challenges of the built environment of deaf and deaf-blind people. When the work on this thesis began in the spring of 2021, we could not find a maker for the large plant containers designed by the architect, so we co-operated closely with the commissioner in order to find substitutable large plant containers and equipment. The result of the work is a feasible plan compiled into production, in which the yard's activities, equipment and plants along with their treatment plan are presented.

Keywords Green planning, a sensory garden, pots garden

Pages 45 pages and appendices 34 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Rakennetun ympäristön vaikutus kuuro- ja kuurosokeiden hyvinvointiin.....	2
2.1	Hyvä elinympäristö	2
2.2	Ympäristön vaikutus aisteihin.....	4
2.3	Esteetön ympäristö.....	5
2.3.1	Esteetön kulkuväylä	6
2.3.2	Esteetön puutarhanhoito.....	7
2.3.3	Ulkotilojen penkit.....	9
3	Aistipuutarha.....	10
3.1	Aistipuutarhan pintamateriaalit	10
3.2	Näköaisti aistipuutarhassa.....	11
3.2.1	Värit aistipuutarhan kasveissa	12
3.2.2	Aistipuutarhan perhoskasvit	13
3.3	Makuaisti aistipuutarhassa	15
3.4	Hajuaisti aistipuutarhassa.....	15
3.5	Tuntoaisti aistipuutarhassa.....	16
3.6	Kuuloaisti aistipuutarhassa	18
3.7	Aistipuutarhan terapeuttinen toiminta	18
4	Ruukkupuutarha.....	20
4.1	Ruukkujen historiaa	21
4.2	Ruukut ja kasvialtaat.....	22
4.3	Ruukkujen ja kasvialtaiden kasvualusta.....	25
4.3.1	Ruukkujen ja kasvialtaiden ravinteet	26
4.3.2	Ruukkujen ja istutusaltaiden lannoitteet kasviryhmä kohtaisesti.....	26
4.4	Ruukkukasvit.....	28
5	Suunnittelukohde.....	32
5.1	Suunnittelualueen rajausta.....	33
5.2	Jatkotutkimusaiheita	33
6	Palvelukeskus Sampolan vihersuunnitelma	34
7	Johtopäätökset.....	42
	Lähteet	43

Kuvat, taulukot ja kaavat

Kuva 1. Jalankulkuympäristön laatukriteerit. (Ihmisten kaupunki, 2020, s. 239).....	3
Kuva 2. Näkövammaisen henkilön suunnistamista ohjaavia opaslaattoja sisällä sekä katettujen tai lämmitettyjen ulkotilojen laatoissa. (RT-rakennustieto 103141, 2019). ...	6
Kuva 3. Pyörätuolin tilantarve. (RT-rakennustieto 103141, 2019).....	7
Kuva 4. Kävelijän tilantarve. (RT-rakennustieto 103141, 2019)	7
Kuva 5. Levennetyllä reunalla voidaan istua ja hoitaa kasveja. Madallettuihin istutuksiin on helppo ulottua pyörätuolissa istuen. (Verhe & Rutti, 2007, s. 39)	8
Kuva 6. Istutusallas henkilöille, joiden on vaikea kumartua sekä pöytäkorkuinen istutuslaatikko, jonka äärellä voi työskennellä pyörätuolissa. (Verhe, 2007, s. 39)	8
Kuva 7. Levähdyspenkin mitoitus. (Verhe & Rutti, 2007, s. 25)	9
Kuva 8. Massachuttesissa sijaitsevan sairaalan aistipuutarhan ruukku, jossa kiviä. (Therapeutic Landscape, 2014, s. 88).....	17
Kuva 9. Suomen kahdeksan menestymisvyöhykettä, joilla kuvataan puuvartisten koristekasvien menestymismahdollisuutta. (RT 89-11001)	28
Kuva 10. Kasvualustapaksuudet: 1. maksaruoho 60-80 mm, 2. niitty / keto 150-200 mm, 3. heinä 200-300 mm, 4. perennat 400 mm, 5. matalat pensaat / köynnökset 600 mm, 6. pikkupuut / suuret pensaat 800 mm, 7. isot puut 1000 mm. (RT 85-11204).....	29
Kuva 11. Palvelukeskus Sampola sijaitsee Hämeenlinnan keskustan ja Hämeen linnan välittömässä läheisyydessä. (Hämeenlinnan kaupunki, 2021).....	32
Kuva 12. Palvelukeskus Sampolan takapiha suunnittelun lähtötilanteessa toukokuussa 2021. (Laukkanen, H., 2021)	34
Kuva 13. Palvelukeskus Sampolan takapihan toiminnot. (Laukkanen, H., 2021)	35
Kuva 14. Asukkaiden parvekekasvihuone. (Laukkanen, H., 2021)	37
Kuva 15. Rauhallisempi oleskelualue kasvien ihasteluun. (Laukkanen, H., 2021).....	38
Kuva 16. Istutusaltaiden kasvit. (Laukkanen, H., 2021).....	38
Kuva 17. Hiekkapelikenttä sekä shakkiruudukko, joissa voi pelata myös muita siirrettäviä pelejä. (Laukkanen, H., 2021).....	39
Kuva 18. Palvelukeskus Sampolan takapiha kalusteineen syyskuussa 2021. (Laukkanen, H., 2021)	40
Kuva 19. Palvelukeskus Sampolan pääsisäänkäynti. (Laukkanen, H., 2021)	41
Kuva 20. Pastel-penkit etupihan ovien yhteyteen. (Laukkanen, H., 2021).....	41

Liitteet

Liite 1	Etupihan istutukset
Liite 2	Takapihan istutukset ja pergola
Liite 3	Palvelukeskus Sampolan vihersuunnitelma

1 Johdanto

Ympäristö, jossa asumme ja työskentelemme vaikuttaa monin tavoin hyvinvointiimme. Kun toimintakyky on rajoittunut esimerkiksi sairauden tai ikääntymisen vuoksi, ympäristön merkitys korostuu. Puutarhanhoito on tärkeää, kasvien mieltä rauhoittava vaikutus on tiedetty jo kauan. Kasvit tarjoavat virikkeitä kaikille aisteille. Värien ja muotojen lisäksi kasvien havaitsemiseen kuuluvat myös tuoksut ja erilaiset maut. Lehden pehmeän nukkamaisen pinnan voi tuntea kosketellessa kasveja.

Opinnäytetyön tavoitteena on suunnitella aistipihan kasvillisuus Hämeenlinnassa sijaitsevan Sampolan palvelukeskuksen piha-alueeseen. Nykyinen piha-alue on hiljattain nostettu ja paalutettu kansirakenteeksi rakennusten lattiatasoon. Takapihan alue on noin 800 m² ja se on laatoitettu lähes kokonaan, lukuun ottamatta petankki pelikenttää sekä tulevaa tekonurmikkoaluetta. Kasvualustaa pihalla ei ole, joten pihan kasvillisuus tulee toteuttaa siirrettävin ruukuin ja kasvialtain. Tarkoituksena on luoda kuntouttava ja aisteja stimuloiva puutarha, jossa toimintakeskuksen asiakkaat ja henkilökunta sekä toimintakeskuksen yhteydessä olevan palvelutalon asukkaat voivat viettää aikaa päivittäin. Puutarhassa voidaan viettää aikaa passiivisesti kasveista ja taiteesta nauttien tai aktiivisesti kasveja hoitaen tai pelejä pelaillen. Puutarhassa tullaan myös toteuttamaan työpajoja puutarhan hoidon ja taiteen parissa. Suunnittelussa tulee ottaa huomioon kohderyhmä eli kuurot ja kuurosokeat henkilöt.

Päätavoitteena on tehdä Sampolaan pihan vihersuunnitelma, joka toteutetaan toiminnallisena opinnäytetyönä. Kasvien valinta on pääosassa. Monivuotisilta kasveilta vaaditaan talvenkestävyyttä sekä auringonpaahteen sietokykyä ja niiden tulee herätellä aisteja ja saada aikaan elämyksiä. Kasveiksi valitaan lajeja, jotka ovat myrkyttömiä, houkuttavat koskettelemaan, joilla on koristeellisia lehtiä, syötäviä sekä tuoksuvia kasveja, unohtamatta havuja, jotka ovat kauniita myös talvella. Kasveille tulee valita oikeanlaiset istutusaltat sekä kasvialusta, jotta kasveilla olisi edellytyksiä kasvaa ja kukoistaa.

2 Rakennetun ympäristön vaikutus kuuro- ja kuurosokeiden hyvinvointiin

Kuuroutunut on menettänyt kuulonsa kokonaan puheen oppimisen jälkeen ja kommunikoi tukimenetelmien, kuten viitotun puheen tai kirjoitustulkkauksen avulla. Kuuro taas on syntymästään tai varhaislapsuudessaan kuulonsa menettänyt, joka kommunikoi viittomakielellä. Sekä kuuroutunut että kuuro eivät saa puheesta selvää kuulokojenkaan avulla. (Kuuloliitto ry, n.d.)

Vaikea-asteinen kuulon ja näön toimintarajoitteiden rajoittaminen on määritelmä kuurosokeudelle. Pohjoismainen määritelmä määrittelee kuurosokeuden toiminnallisesti, jolloin ollakseen kuurosokea ei tarvitse olla täysin kuuro ja sokea. Suurinta osaa, joita määritelmä koskee kuulevat tai näkevät vähän tai kuulevat ja näkevät jonkin verran. Kuuleminen ja näkeminen ovat keskeisiä aisteja tiedonsaannissa. Näiden kaukoistien toimintojen aleneminen lisäävät tarvetta toimia tiedon varassa, joka on mahdollista saada lähietäisyydeltä, kuten tunto-, haju-, ja makuaistin avulla. Tällöin korostuu myös muisti ja päättelykyky. (Kuurosokeat, 2021)

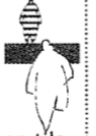

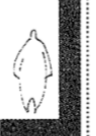

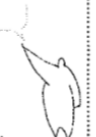

2.1 Hyvä elinympäristö

Elämän laatuun vaikuttavat asukas- ja liikennetiheys, rakennukset sekä asuinalueita ympäröivä maisema. Viihtyisä ympäristö on terveellinen, turvallinen, viihtyisä ja esteettisesti, ekologisesti ja kulttuurisesti virikkeellinen. Luonnonelementit tekevät rakennetusta ympäristöstä mieluisamman ja kasveilla voidaan saada ympäristöä ilmastoltaan viihtyisämmäksi ja esteettisesti miellyttävämmäksi sekä vähentää melua ja ilmansaasteita. Kasvit myös peittävät rakenteita, torjuvat tuulta ja antavat suojaa, varjostavat paahteelta, luovat värikkäitä katselukohteita ja sitovat maan pintakerrosta. (Rappe, 2003, s.62)

Suunnittelu vaikuttaa paljonkin yksittäisten alueiden tai kaupunkien käyttötapoihin. Tilan käyttö lisääntyy, kun ihmisille tarjotaan parempaa tilaa. Gehlin mukaan hyvän elinympäristön suunnittelussa tulee ensimmäisenä ottaa huomioon riittävä suojaa erilaisia ympäristön vaaroja, kuten fyysistä loukkaantumista, sosiaalista turvattomuutta ja epämiellyttäviä aistikokemuksia vastaan. Tämän jälkeen tulee varmistaa, että tilat ovat miellyttäviä ja ne kutsuvat käyttämään tilaa sen perustoimintoihin kuten kävelyyn, seisokeluun, istuskeluun, jutteluun, katseluun, kuunteluun ja itseilmaisuun (Kuva 1). Tilan

suunnitteluun kuuluu eri vuodenaikojen ja päivä-sekä yöolosuhteiden huomioonotto. Hyvän elinympäristön suunnitteluun kuuluu myös ihmisen mittakaavan huomiointi, mahdollisuus nauttia ilmaston parhaista puolista, aistikokemusten tarjoaminen, sekä laadukkaan arkkitehtuurin ja maisemasuunnittelun. (Gehl, 2018, s.238)

Kuva 1. Jalankulkuympäristön laatuksiteerit. (Ihmisten kaupunki, 2020, s. 239)

Suoja	LIIKENNETURVALLISUUS JA SUOJA ONNETTOMUUKSILTA <ul style="list-style-type: none"> • Jalankulun turvallisuus • Turvallisuuden kokemus 	SOSIAALINEN TURVALLISUUS: SUOJA RIKOKSILTA JA VÄKIVALLALTA <ul style="list-style-type: none"> • Vilkas ja elävä julkinen tila • Näköyhteys rakennuksista kadulle • Toimintoja sekä päivisin että öisin • Hyvä valaistus 	SUOJA EPÄMIELLYTTÄVILTÄ AISTIKOKEMUKSILTA <ul style="list-style-type: none"> • Tuuli • Sade ja lumi • Kylmyys/kuumuuus • Saasteet • Pöly, melu, häikäisy
	KÄVELY-MAHDOLLISUUDET <ul style="list-style-type: none"> • Tilaa kävellä • Esteettömyys • Laadukkaat pinta-materiaalit • Saavutettavuus kaikille väestöryhmille • Kiinnostavat julkisivut 	OLESKELU-MAHDOLLISUUDET <ul style="list-style-type: none"> • Reunaefekti/ kutsuvat oleskelu-vyöhykkeet • Seisomisen tuet 	ISTUMIS-MAHDOLLISUUDET <ul style="list-style-type: none"> • Istumiselle varatut alueet • Katselu ympäristö: maisema, aurinko, ihmiset • Hyvät istuinpaikat • Penkit levähtämistä varten
	KATSELU-MAHDOLLISUUDET <ul style="list-style-type: none"> • Kohtuulliset näköetäisyydet • Esteettömät näkölinjat • Kiinnostavat näkymät • Valaistus (pimeään aikaan) 	PUHE- JA KUUNTELU-MAHDOLLISUUDET <ul style="list-style-type: none"> • Matala melutaso • Kadunkalusteet, jotka tarjoavat keskustelun tiloja 	LEIKIN JA ITSEILMAISUN MAHDOLLISUUDET <ul style="list-style-type: none"> • Luovan toiminnan, fyysisen aktiivisuuden, liikunnan ja leikin tilat • Päivä- ja yöaikaan • Kesällä ja talvella
Nautinto	MITTAKAAVA <ul style="list-style-type: none"> • Rakennusten ja tilojen suunnittelu ihmisen mittakaavaan 	HYVISTÄ SÄÄOLOISTA NAUTTIMINEN <ul style="list-style-type: none"> • Aurinko/varjo • Lämpö/viileys • Tuulenvire 	MIELLYTTÄVÄT AISTIKOKEMUKSET <ul style="list-style-type: none"> • Laadukas muotoilu ja yksityiskohdat • Laadukkaat materiaalit • Kauniit maisemat • Puut, kasvit, vesiaiheet

2.2 Ympäristön vaikutus aisteihin

Aistit jaetaan yksinkertaisemmin kahteen luokkaan. Lähiaisteina tuntoaisti ja makuaisti ovat yhteydessä ihoon ja lihaksiin sekä kykyyn tuntea lämpötiloja, kipua, rakenteita ja muotoja. Yhteistä näille aisteille on, että ne ovat sidottuja tunteisiin. Etäaisteihin kuuluvat kuulo-, haju- ja näköaisti, joka on ihmisen aisteista pisimmälle kehittynyt aisti. Ihminen vastaanottaa aisteillaan hyvinkin kaukaa suuria määriä tietoa. (Gehl, 2018, s. 33)

Kaupunkiympäristö edellyttää jatkuvaa valppautta ja aistiherkkyyttä koska kaupunkiympäristössä on paljon monitahoisia ärsykeitä, muuttuvia tilanteita ja liikettä. Ihminen ei ole biologisena lajina ehtinyt sopeutua kaupunkimaiseen ympäristöön, koska ihmisille ei ole kehittynyt reagointimallia kaupunkiympäristön ristiriitoihin kuten välkkyviin valoihin, mainosten symboleihin sekä alati muuttuviin äänimaailmoihin. (Arvonen, 2014, s. 19)

Ihmisten aistielimet ja keskushermosto ovat sopeutuneet kävelemiseen, jolloin ehtii rauhassa havainnoida mitä ympärillä tapahtuu ja mihin on astuttava. Näköaisti on ihmisellä pisimmälle kehittynyt, toisen ihmisen liikkeen ja kehonkielen kävelijä havaitsee jo noin 100 m päästä. Pystymme lukemaan toisten kasvoilta ilmeitä ja tunteita sekä tervehtimään 22-25 m päästä. Keskustelu on mahdollista noin seitsemän metrin etäisyydellä, mutta mitä lähemmäs tullaan, sitä yksityiskohtaisempi keskustelu on. Hajuaisti tulee mukaan vasta, kun ollaan lähekkäin. (Gehl, 2018, ss.33-54)

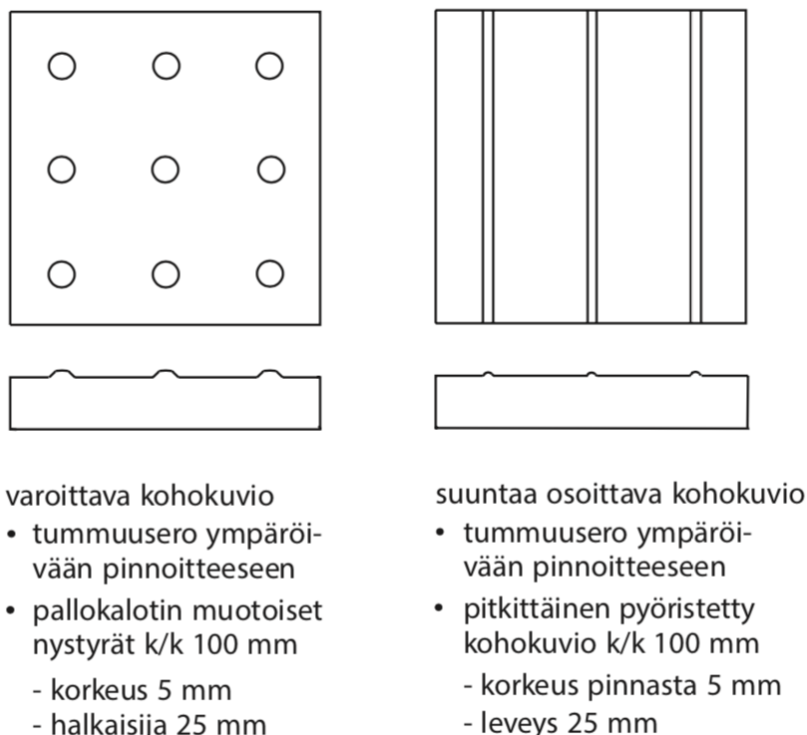
Luonnossa huomion pitäminen nykyhetkessä on luontevaa, sillä luonnossa tapahtuu koko ajan. Näkö-, kuulo-, haju-, maku- ja kinesteettiset ärsykkeet jumppaavat aivoja, kun seisomme tai liikumme luonnossa, sillä luonnossa on kiinnekohtia kaikille aisteille yhtä aikaa. Metsän ärsykkeet ovat ennustettavissa eivätkä ole ristiriitaisia. Luonnossa liikkuesssa jokainen askel on erilainen, maaston muodot, maa-aines, aluskasvillisuus, risut ja kivet poluilla pitävät aistit valppaina ja huomion nykyhetkessä. Metsäympäristö mahdollistaa aistien ja aivojen palautumisen. Metsässä aistimusten tuoreus ja havaintojen tarkkuus antavat mahdollisuuden tietoiseen läsnäoloon. (Arvonen, 2014, s.19)

2.3 Esteetön ympäristö

Esteettömyydessä otetaan huomioon liikkumisen lisäksi myös näkemiseen, kuulemiseen, ymmärtämiseen ja kommunikaatioon liittyvät asiat. Esteettömyydessä on kyse ihmisten moninaisuuden huomioonottamisesta rakennetun ympäristön suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä se edistää yhdenvertaisuutta ja on osana kestävästä kehityksestä. (Invalidiliitto, n.d.)

Esteetön ympäristö hyödyttää kaikkia ihmisiä, mutta monelle esteettömyys on välttämättömyys. Rakennetussa ympäristössä yleisempiä ongelmia näkövammaisille ovat suunnistautumisen vaikeus, etäisyyksien arviointi, opasteiden lukeminen, törmääminen, kompastuminen ja putoaminen. Rakennetussa ympäristössä näkövammaisten tarpeet voidaan ottaa huomioon monin tavoin. Kulkemista helpottaa erilaiset ohjauslistat tai laatoitukset (Kuva 2) sekä sisällä että ulkona, yksinkertainen pohjaratkaisu sekä suorakulmainen koordinaatisto. Muita olennaisia esteettömän ympäristön toteuttamistapoja ovat mm. ohjaavat materiaalivalinnat, kylttien oikeanlainen sijoittelu ja värit, portaiden ja ovien sijoittelu, pyöräteiden reunuskivet. Ymmärrettävän ja oikea-aikaisen informaation saaminen on näkövammaiselle liikkujalle tärkeintä. Kuten missä kulkee turvallinen kävelyreitti tai mistä tunnistaa suojatien paikan. Varoitusalueen ja huomiolaattavyöhykkeen pituus kulkusuunnassa on 600 mm paitsi silloin kun kulkuväylä johtaa alaspäin johtavaan portaaseen syvyys on 1200 mm (RT-rakennustieto 103141, 2019). Jos ympäristön valaistus ja nähtävien kohteiden kontrastit ovat oikeat, osa heikkonäköisistä selviytyy näönjäänteiden avulla. Kun taas sokeiden osalta ympäristön visuaalinen informaation on oltava saatavissa tunto- tai kuuloaistin avulla, joka tarkoittaa rakennetussa ympäristössä esimerkiksi koho-opasteita, pistekirjoitusta ja ohjaavia materiaaleja. (Näkövammaisten liitto, 2021)

Kuva 2. Näkövammaisen henkilön suunnistamista ohjaavia opaslaattoja sisällä sekä katettujen tai lämmitettyjen ulkotilojen laatoissa. (RT-rakennustieto 103141, 2019).

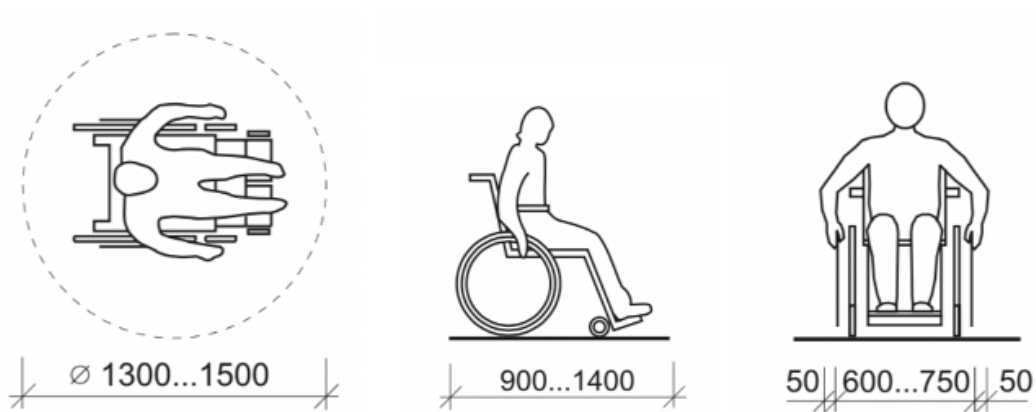

2.3.1 Esteetön kulkuväylä

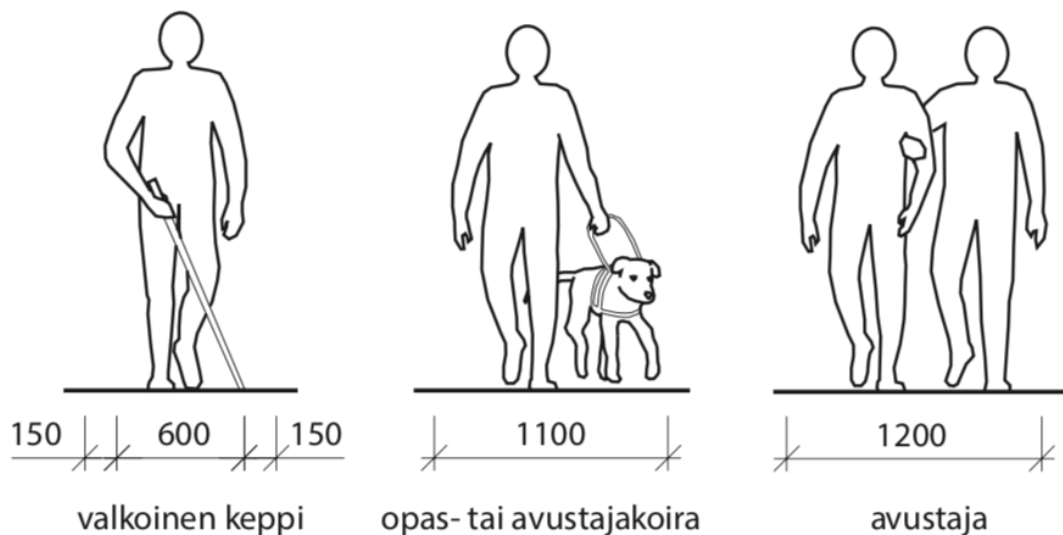
Esteettömät kulkuväylät tulee olla riittävän leveitä ja tasaisia. Esteettömän kulkuväylän rakentamisessa pyritään välttämään luiskia ja portaita aina kun mahdollista ja kulkuväylät toteutetaan maastoa muokkaamalla. Esteettömän kulkuväylän pituuskaltevuus voi olla enintään 5 %. Mitoitusperusteena käytetään yleisesti pyörätuolin tilantarvetta. Kuvan 3 mukaisesti pyörätuoli tarvitsee leveydeltään vähintään 900 mm kulkuväylän ja kahden pyörätuolin kohtaaminen vaatii jo 1800 mm leveän kulkuväylän. Myös sokea ihminen valkoisella kepillä tarvitsee noin 900 mm kulkuväylän ja opaskoiran kanssa 1100 mm kulkuväylän (Kuva 4). Sokean ihmisen kulkeminen avustajan kanssa vaatii noin 1200 mm kulkuväylän. Kulkuväylän pinnan loivareunaiset kohoumat voivat olla enintään 2 mm ja jyrkkäreunaiset enintään 5 mm korkeita.

Parhaimpia pinnoitemateriaaleja esteettömälle pinnaltaan kovalle ja luistamattomalle kulkuväylälle ovat asfaltti, betoni tai kivituhka. Myös erilaiset kivilaatat ovat hyviä mutta niiden saumat eivät saa olla suurempia kuin 5 mm, jotta apuvälineet eivät juutu saumoihin. (RT 103141)

Kuva 3. Pyörätuolin tilantarve. (RT-rakennustieto 103141, 2019)

Kuva 4. Kävelijän tilantarve. (RT-rakennustieto 103141, 2019)

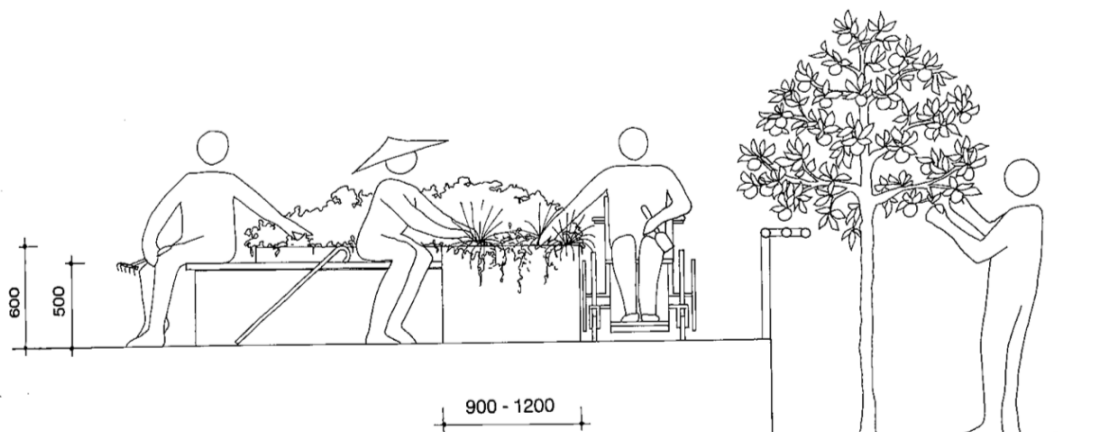

2.3.2 Esteetön puutarhanhoito

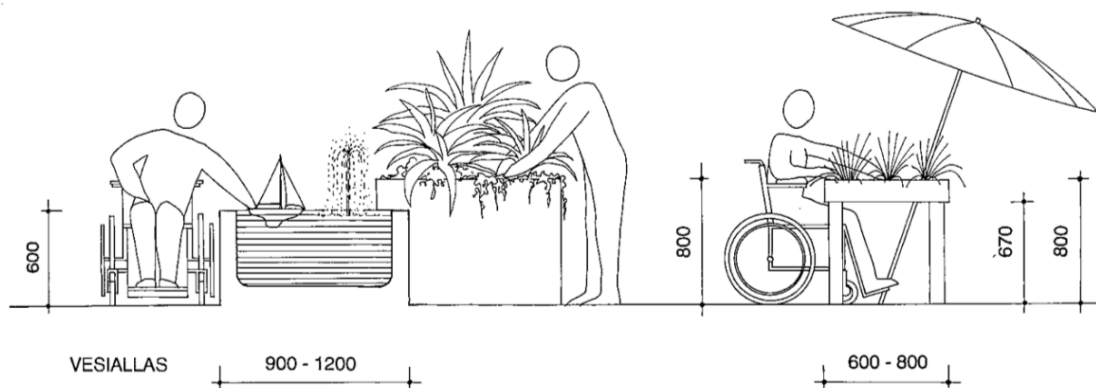
Puutarhaharrastajan on ulotuttava hoitamaan kasveja niin pihalla, terrassilla, parvekkeella kuin kasvihuoneessakin. Nostetut istutustasot ja -pöydät palvelevat puutarhahoitoratkaisuna eri ikäisiä liikkumis- ja toimimisesteisiä harrastajia. Jos puutarhaa hoidetaan istuen, sopiva puutarhatason korkeus on 600 mm (kuva 5) ja seisomatyöskentelyyn sopiva kasvialtaan korkeus on 800 mm. Istutuspöytätason sopiva korkeus on 800 mm, syvyys 600 mm-800 mm

ja istutuspöytätason alle varataan 670 mm korkea jalkatila pyörätuolissa työskentelyä varten (Kuva 6). Istutusaltaiden välit mitoitetetaan vähintään 900 mm leveiksi ja väljät kääntöpaikat pyörätuolille. Kuvan 6 mukaisesti vesialtaan puutarhaan voi toteuttaa myös korotetusti samalla periaatteella esimerkiksi betonista tai lasikuidusta, joka voidaan tarvittaessa verhoilla. (Verhe & Rutti, 2007, s. 39) Leikkaamalla voidaan kasvillisuus pitää matalana, jolloin esimerkiksi hedelmiin ulottuu. Tarvittaessa korkean kasvillisuuden voi myös istuttaa madalletulle alustalle. (Verhe, 1996, s.100)

Kuva 5. Levennetyllä reunalla voidaan istua ja hoitaa kasveja. Madallettuihin istutuksiin on helppo ulottua pyörätuolissa istuen. (Verhe & Rutti, 2007, s. 39)

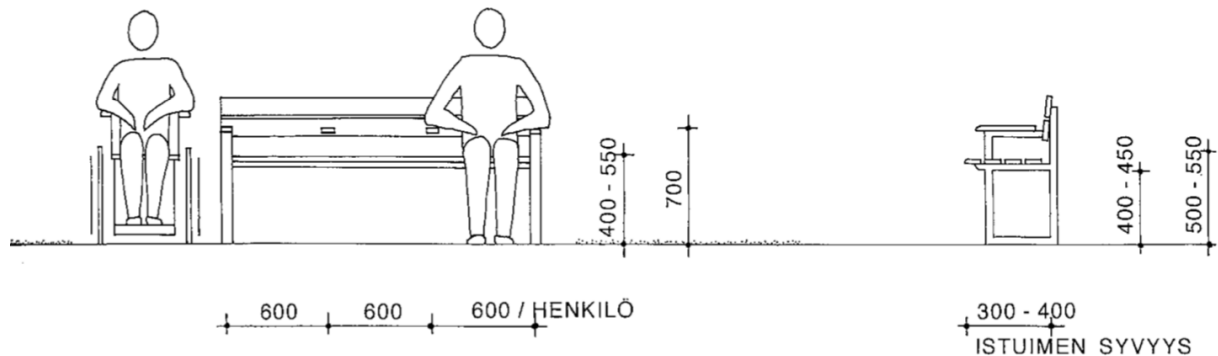
Kuva 6. Istutusallas henkilöille, joiden on vaikea kumartua sekä pöytäkoruinen istutuslaatikko, jonka äärellä voi työskennellä pyörätuolissa. (Verhe, 2007, s. 39)

2.3.3 Ulkotilojen penkit

Penkkejä asennetaan pihoille, kaduille ja ulkoilureiteille elämän ja tapahtumien seuraamiseen sekä luonnon tarkkailuun. Penkkejä sijoitetaan aurinkoisiin ja varjosiin paikkoihin. Penkkejä tulisi olla saatavilla sekä rauhallisissa paikoissa että vilkkaissa paikoissa. Lähireiteillä penkkien ihanteellinen sijainti on 50-100 m:n välein ja ulkoilureiteillä 100-250 m:n välein. Yli kolmen kilometrin reiteille penkki tulisi sijoittaa 1 km:n välein ja nousujen jälkeen. Alla olevan kuvan 7 mukaisesti penkille varataan pituutta 600 mm henkilöä kohden ja penkin korkeus vaihtelee 400-550 mm riippuen käyttäjäryhmästä. Penkin tulee olla tukeva eikä siinä saa olla kompastumisvaaraa aiheuttavia ulkonevia osia. Penkki voi olla käsinojallinen, jolloin se helpottaa ylösnousua tai käsinojaton, jolloin pyörätuolista on mahdollisuus siirtyä penkin päähän istumaan. Pyörätuoleille ja vaunuille jätetään penkin reunaan vähintään 900 mm leveä tila. (Verhe & Ruti, 2007, s. 25) Penkki tulisi sijoittaa kulkuväylän ulkopuolelle tai kalustevyöhykkeelle, jonka materiaali poikkeaa kulkuväylän materiaalista (Verhe, 1996, s. 110).

Kuva 7. Levähdyspenkin mitoitukset. (Verhe & Ruti, 2007, s. 25)

3 Aistipuutarha

Aistipuutarhan tarkoitus on tuottaa positiivisia impulsseja kaikille aisteille. Aistipuutarhan tulisi olla virikkeellinen, voimaannuttava ja elvyttävä kokonaisuus, jossa voidaan viettää aikaa rentoutuen ja saaden elämyksiä tuoksuista, mauista, äänistä sekä tunnustelemalla erilaisia materiaaleja. Gayle Souter-Brown on koonnut kymmenen aistipuutarhan peruselementtiä, jotka vaikuttavat kokonaisvaltaiseen kokemukseen puutarhassa. Nämä elementit ovat maisema, valot ja varjot, mukava istumapaikka, vesi elementti, materiaalien yksityiskohdat, villi luonto (kuten linnut ja hyönteiset), kulttuuri ja helposti saavutettavissa oleva tila sekä ihmisen kokoinen mittakaava. (Souter-Brow, 2015, s. 218).

Suunniteltaessa aistipuutarhaa tulee ottaa huomioon myös tontin olosuhteet, tontilla olevat rakennukset ja ympäristö. Puutarhan toteuttamisessa pyritään tasapainoiseen kokonaisuuteen ja elämyksellisyyteen, jolloin kiinteitä ja pysyviä rakenteita valitessa on hyvä varmistaa, että ne ovat tasapainossa lähiympäristön ja tontin koon kanssa. Aistipuutarhassa on hyvä suosia luonnon materiaaleja sekä selkeitä linjoja, jolloin puutarhan ylläpito on helpompaa. Tyyliään erilaiset tilat voidaan jakaa omiksi tiloiksi erilaisilla kasviaidanteilla tai muureilla, jolloin rajaaminen selkeyttää kokonaisuutta. (Keckman, 2019, ss. 15-16)

3.1 Aistipuutarhan pintamateriaalit

Aistipuutarhan yleisilmeeseen vaikuttaa suuresti pintamateriaalit ja niiden valintaan kannattaa käyttää aikaa, jolloin lopputuloksesta saadaan aikaa kestävä ja yhtenäinen kokonaisuus. Pintamateriaalien valintaan vaikuttavat käyttötarkoitus, sijainti sekä käyttäjän oma mieltymys. Aistipuutarhaan saadaan tasapainoinen ja mielenkiintoinen kokonaisuus käyttämällä kahta tai kolmea eri pintamateriaalia. Tällöin saadaan myös jaettua ja rytmitettyä puutarhaa. Nurmikko on vähiten aisteja koskettava elementti aistipuutarhassa, joka voidaan tilan salliessa korvata esimerkiksi kedolla, niityllä tai maanpeittokasveilla, jolloin alueesta tulee mielenkiintoisempi sekä helppohoitoisempi. Nurmikko voi olla myös nurmikäytävä istutusalueiden välissä tai syvänvihreä alue puutarhan keskellä. Kestävin pintaratkaisu puutarhaan on kiveys, joka kuuluu ja tuntuu jalkojen alla. Kivikate on hyvä aurinkoisilla paikoilla, koska se pidättää kosteutta ja on myös esteettisesti kaunis. Aistipuutarhan oleskelualueella voidaan käyttää esimerkiksi puuta, koska se on jalan alla mukavan ja lämpimän tuntuinen, puu kuivuu sateen jälkeen nopeasti ja on hellempi

materiaali putoaville tavaroille. Betonikivet ja -laatat oleskelualueilla jää helposti kylmän ilmeettömiksi. Vaikutelmaa voidaan pehmentää sijoittamalla betonilaattojen väliin luonnonkiviä tai maksaruohoa. (Keckman, 2019, ss.19-20)

3.2 Näköaisti aistipuutarhassa

Ihmisen aisteista näköaisti on kaikkein erikoistunein ja toiminnaltaan monimutkaisin. Näköaistin avulla ihminen käsittelee valtavan määrän tietoa kaiken aikaa. Näkökyvyn ansiosta ihminen pystyy kohdistamaan katseensa kiinnostavaan kohteeseen, seuraamaan liikkuvaa kohdetta, erottamaan yksityiskohdan taustasta, arvioimaan etäisyyksiä ja suuntia, havaitsemaan värejä sekä näkemään hämärässä. Myös vuorovaikutustilanteissa ihminen voi katseen avulla jakaa sanattomasti monia asioita. (Papunet, 2021)

Aistimme värit paitsi silmillämme mutta myös ihon ja hengityksen kautta. Tämä selittää sen miksi värit puhuttelevat sokeitakin. (Viherpiha, 2011, s.7)

Väreillä on aistipuutarhassa suuri merkitys ja väreillä voidaan luoda rauhallisia kokonaisuuksia. Useimmat ihmiset huomaavat maisemassa ensimmäisenä värit ja myös värien perusteella useimmat ihmiset valitsevat kasvit (UF Ifas Extension University of Florida, 2021). Monivärinen puutarha hellii monin tavoin. Ihminen tarvitsee kaikkia värejä yhtä paljon kuin happea, vettä ja ruokaa. Sateenkaaren puhtaat värit antavat meille positiivista energiaa. Puutarhasta saa ylenpalttista väriterapiaa, joka edesauttaa kehon, mielen ja sielun hyvää oloa. (Viherpiha, 2011, s.7)

Aistipuutarhaan istutetaan useampia värivariaatioita, jos kasvuolosuhdevaatimukset puutarhassa täyttyvät. Jos puutarhasta tehdään rauhoittumispaikkaa, on parempi vaihtoehto valita muutama hyvin harkittu toisiinsa sointuva väri kuin usean eri värin ja sävyn muodostama värikimara. Perinteisestä väriopista ja väriympyrästä voidaan löytää tukea värien valintaan. Omanlaisen tunnelman saa vastaväreillä, jolloin luodaan eloisa istutusalue. Jos halutaan hienostunut ja tyylikäs kokonaisuus käytetään väriympyrän yhtä värineljättä. (Keckman, 2019, s. 57)

Myös harkitusti valitut kasvien muodot vahvistavat puutarhan levollista tunnelmaa ja mielenkiintoisuutta sekä niillä voidaan luoda mielenkiintoisia näkymiä. Valon ja varjon kokeminen ovat myös yksi oleellinen osa aistipuutarhaa. Tilan voi kokea syvemmin ja valon

ja varjon leikki tuo värejä elämään. Puut ja pergolat sekä avoin tila mahdollistavat oleskelun joko lämpimässä auringon paisteessa tai viileämmässä varjossa. (Souter-Brown, 2015, s.218)

3.2.1 Värit aistipuutarhan kasveissa

Punainen on energian, elinvoiman ja intohimon väri. Punainen väri kukissa on hallitseva ja katseita vangitseva. Punainen väri on puutarhassa haasteellinen. Vähemmän saattaa olla enemmän, jos punaisella haetaan intensiteettiä. Punaisen intensiteettiä lisää myös se, että vastaväri vihreä on jo valmiiksi paikalla. Ruskan aikaan syksyllä punainen tuo vielä lämpöä puutarhaan. (Viherpiha, 2011, ss. 44-49)

Oranssi tuo mielihyvää, naurua ja leikkiä. Oransseilla kukilla saa auringon keväästä syksyyn. Monet Suomessa käytetyt oranssikukkaiset lajit ovat yksivuotisia, kun taas tropiikissa oransseja kukkia on paljon. Lännessä ja idässä oranssi koetaan puutarhoissa eri tavoin. Anglosaksisessa puutarhakulttuurissa oranssia on vieroksuttu halpana ja rahvaanomaisena värinä kun taas Kaukoidässä oranssi symboloi rakkautta ja onnellisuutta ja on uskonnollisesti pyhä väri. (Viherpiha, 2011, ss. 69-72)

Keltainen on ilon ja valon väri. Keltaiset perennat sopivat puutarhan varjoisimpiin, että aurinkoisimpiin kohtiin. Keltainen istutus kirkastaa tehokkaasti puutarhan pimentopaikan. Auringonvalossa kirkas keltainen loistaa, kun taas vaalean keltaisen sävyt himmenevät. Puolivarjo saa keltakukkaiset kasvit hohtamaan hienostuneesti. Keltainen sopii myös kirkkaiden värien joukkoon yhdistäjäksi ja hillitsijäksi. Keltaisen ja vihreän yhdistelmä on luonnossa tavallinen ja vihreät lehdet muodostavatkin hienon taustan keltaisille kukinnoille. Jos halutaan korostaa keltaista, valitaan vastaväriksi liilan värisiä kukkia. (Viherpiha, 2011, ss. 10-12)

Sininen kutsuu rauhoittumaan. Puutarhassa sininen kukka säväyttää, sillä puhtaan siniset kukat ovat harvinaisia. Sen sijaan liilansinisiä kukkia on runsaasti. Valon suunnasta ja määrästä riippuu, näyttääkö väri enemmän siniseltä vai violetilta. Kun puutarhan tai parvekkeen kauimmaiseen reunaan istutetaan sinisiä kukkia, saadaan lyhytkin puutarha tuntumaan pidemmältä. Sinisävyistä kukkapenkkiä voidaan tasapainottaa valkoisella. Sinisten kukkien pariin sopii myös keltainen ja oranssi, jotka sytyttävät vaaleammat

sinisävyt. Sinisten kuulautta lämmittävät vaaleanpunaiset ja punaiset kukat. (Viherpiha, 2011, ss. 34-39)

Violetti on innoituksen ja intuition väri. Violetti on yleinen väri kukissa ja valikoima on monipuolinen. Violetti tuo puutarhaan arvokkuutta ja juhlavuutta. Violettien kukkien terälehtien pinnalla korostuu värin intensiteetti, joten violetteja kukkia kannattaa katsoa aivan läheltä. Liiallinen violettisten kasvien määrä luo helposti elottoman vaikutelman, joten violetin vastapainoksi sopii limenvihreä ja keltainen. Valkoinen tuo raikkautta violetin rinnalle. (Viherpiha, 2011, ss. 103-108)

Vaaleanpunainen rauhoittaa kehoa ja mieltä, se ei ärsytä vaan pehmentää ja yhdistää voimakkaita värejä. Kukista löytyy lukemattomia eri roosan sävyjä. Monet vaaleanpunaiset kukat tuoksuvat hurmaavasti. Puutarhassa vaaleanpunainen liittyy sulavasti punaisiin ja valkoisiin kukkiin. Sinisen ja liljan kanssa vaaleanpunainen yhdistyy harmoniseksi kokonaisuudeksi ja hienostunut kokonaisuus saadaan, kun yhdistetään vaaleanpunaisen kanssa valkoista, hopeaa ja purppuraa. (Viherpiha, 2011, ss. 22-27)

Valkoinen hohtaa puhtautta ja luo hillityn ilmapiirin. Valkoinen luo valoa varjopaikkoihin ja saa puutarhan vihreän pohjavärin näyttämään raikkaalta. Valkoinen sopii kaikkien värien kanssa ja sitä voidaan käyttää kukkapenkeissä välivärinä ja tasoittajana. (Viherpiha, 2011, ss. 58-60)

3.2.2 Aistipuutarhan perhoskasvit

Aistipuutarhaan kuuluu myös ötököiden, lintujen ja perhosten seuraaminen. Perhosia houkuttelevat kukkivat ja tuoksuvat kasvit, niittykasvit, yrtit ja mahlapuut kuten koivu. Perhosten tärkein ruokavalion osa on mesi, joten puutarhaan kannattaa valita eri aikaan kukkivia mesikasveja. Purppuranpunainen on perhosten lempiväri, tämän vuoksi perhoset pölyttävät yleensä punaisia kukkia (Christensen & Otterling, 2015, s. 108). Varhain kukkivien kasvien merkitys on talvehtiville pölyttäjille suuri, sillä luonnossa on vielä vain vähän ravintoa. Kimalaiskuningattaret ja maamehiläiset tankkaavat itseään syksyllä tulevaa talvea varten, joten syyskesän kukkijat on myös syytä muistaa. (Kotipuutarha, n.d.) Taulukossa 1 on lueteltu mesikasveja, jotka kukkivat eri aikaa kesästä.

Sopivien kasvien lisäksi hyönteisille tarvitaan pesimisapua, joihin voi käyttää mm. luonnon materiaaleista tehtyjä hyönteishotelleja. Vesilähteet ja kolot, joihin kertyy vettä ovat hyönteisille hyviä juomapaikkoja aurinkoisina päivinä. Luonnonvaraiset mehiläiset tarvitsevat vettä myös pesänsä rakentamiseen, koska ne käyttävät vettä kennojen laastina. (Husqvarna, n.d.)

Taulukko 1. Mesikasvien kukinta-ajat. (Laukkanen, H., 2021)

Toukokuu	Elokuu
idänsinililja <i>Scilla sibirica</i>	kanadanpiisku <i>Solidago canadensis</i>
kevätkuohenjuuri <i>Doronicum orientale</i>	kaukasiantörmäkukka <i>Scabiosa caucasica</i>
näsiät <i>Daphne</i>	punatähkä <i>Liatris spicata</i>
tarharistikki <i>Aubrieta x cultorum</i>	punaväriminttu <i>Monarda didyma</i>
vihmapensaat <i>Cytisus</i>	ryytisalvia <i>Salvia officinalis</i>
	sinipiikkiputki <i>Eryngium planum</i>
Kesäkuu	Syyskuu
keltapäivänlilja <i>Hemerocallis lilioasphodelus</i>	kallionauhus <i>Ligularia dentata</i>
kultaköynnöskuusama <i>Lonicera x tellmania</i>	purppurapunalatva <i>Eupatorium purpureum</i>
mirrinminttu <i>Nepeta x faasseni</i>	sinipallo-ohdake <i>Echinops bannaticus</i>
pihasyreeni <i>Syringa vulgaris</i>	soihtunauhus <i>Ligularia x hessei</i>
puistosyreeni <i>Syringa x henryi</i>	syyslohdekukka <i>Helenium autumnale</i>
ruohosipuli <i>Allium schoenoprasum</i>	syysmaksaruoho <i>Sedum spectabile</i>
	syysyreeni <i>Buddleja davidii</i>
	valkoalpi <i>Lysimachia clethroides</i>
Heinäkuu	
iisoppi <i>Hyssopus officinalis</i>	
isokaunosilmä <i>Coreopsis grandiflora</i>	
keltasauramo <i>Anthemis tinctoria</i>	
laventeli <i>Lavandula angustifolia</i>	
loistotädyke <i>Veronica austriaca</i>	
mäkimeirami <i>Origanum vulgare</i>	
punahattu <i>Echinacea purpurea</i>	
rantakukka <i>Lythrum salicaria</i>	
ruusuruoho <i>Knautia arvensis</i>	
syysleimu <i>Phlox paniculata</i> sp.	
varjolilja <i>Lilium martagon</i>	

3.3 Makuaisti aistipuutarhassa

Makuaisti liittyy läheisesti hajuaistiin, ilman yhteistoimintaa hajuaistin kanssa ihminen ei pysty erottamaan tarkasti makuja. Makuaistit voivat herättää voimakkaita tunne-elämyksiä ja muistoja. (Papunet, 2021)

Aistipuutarhaan on luontevaa istuttaa kasveja, joita voi myös maistella (Taulukko 2). Tästä johtuen istutettavien kasvien tulisikin olla myrkyttömiä, erityisesti kasvien, joilla on myrkylliset marjat tai siemenet. Suomessa on noin 200 myrkyllistä puutarha- ja huonekasvia ja noin 20 erittäin myrkyllistä luonnonkasvia. Monen kasvin kohdalla vähäinen maistelu ei aiheuta myrkytysvaaraa mutta on lajeja, jotka ovat vaarallisia pieninäkin määrinä maistettuna. (Rappe, 2003, s. 71)

Yrttien lisäksi kevään satoa voidaan kerätä raparperista (lehdet ovat myrkyllisiä) ja myöhemmin kesällä herkutella herukoilla, kirsikoilla, mansikoilla, pensasmustikoilla, omenoilla, luumuilla, vadelmilla sekä muulla kasvimaan sadolla (Kotipuutarha, n.d.).

Taulukko 2. Yrttiesimerkkejä maisteluun. (Laukkanen, H., 2021)

Yrtejä maisteluun

basilika *Ocimum basilicum*
 korianteri *Coriandrum sativum*
 lakritsiyrtti *Tagetes filifolia*
 minttu *Mentha sp.*
 mäkimeirami *Origanum vulgare*
 rosmariini *Rosmarinus officinalis*

ruohosipuli *Allium schoenoprasum*
 salvia *Salvia*
 sitruunamelisa *Melissa officinalis*
 sitruunaverbena *Aloysia triphylla*
 talvikynteli *Satureja montana*
 timjami *Thymus vulgaris*

3.4 Hajuaisti aistipuutarhassa

Tuoksut herättävät muistoja ja turvallisilla, myönteisillä tunnetilojen herättävillä muistoilla voidaan edistää paranemista ja hyvinvointia. Verrattomia tuoksujen lähteitä ovat kasvit. Aistipuutarhassa tuoksuvia kasveja (Taulukko 3) käytetään kulkuväylien ja lepopaikkojen lähetyvillä, näin niitä on helppo tuoksutella ja kosketella. Aurinkoisilla ja lämpimillä paikoilla mausteyrttien tuoksu on voimakkainta ja aromiaineita vapautuu usein kasvia koskettamalla

solukoiden rikkoutuessa. Tuoksut tuntuvat voimakkaammilta ja pidempään kostealla säällä kuin kuivalla säällä. (Rappe, 2003, s. 40)

Taulukko 3. Tuoksuvia kasveja aistipuutarhaan. (Laukkanen, H., 2021)

Tuoksuvia kasveja	
Perennat	Pensaat ja köynnökset
harmaa-ajuruoho <i>Thymus praecox</i>	jasmikkeet <i>Philadelphus</i>
liljat <i>Lilium sp.</i>	kärhöt <i>Clematis</i>
illakko <i>Hesperis matronalis</i>	ruusut <i>Rosa</i>
kangasajuruoho <i>Thymus serpyllum</i>	syreenit <i>Syringa</i>
keltasauramo <i>Anthemis tinctoria</i>	syrikkä <i>Buddleja davidii</i>
	tuoksuköynnöskuusama <i>Lonicera carpifolium</i>
pelargoni <i>Pelargonium sp.</i>	
punaväriminttu <i>Monarda didyma</i>	Puut
rohtosuopayrtti <i>Saponaria officinalis</i>	
rönsyleimu <i>Phlox stolonifera</i>	lehmus <i>Tilia x vulgaris</i>
tuoksumatara <i>Galium odoratum</i>	pihlaja <i>Sorbus aucuparia</i>
	tuomi <i>Prunus padus</i>

3.5 Tuntoaisti aistipuutarhassa

Koskettaminen ja tunnusteleminen auttavat hahmottamaan esineitä ja ympäristöä. Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa koskettamisella ja kosketuksi tulemisella on keskeinen merkitys. Ihminen aistii tuntoaistin reseptorin avulla kosketusta, kipua, painetta, kylmää, lämmintä ja värinää. Yhdessä asento- ja liikeaistin kanssa tuntoaisti edustaa suurinta aistijärjestelmäämme. (Papunet, 2021)

Aistipuutarhassa kasveista saa monenlaisia elämyksiä kosketuksen kautta. Kasvi voi tuntua pehmeältä, karvaiselta, sileältä tai kovalta (Taulukko 4). Aistipuutarhassa on syytä välttää kasveja, jotka kosketeltaessa aiheuttavat iho-oireita tai ovat kovin piikikkäitä. (Rappe, 2003, s. 41)

Taulukko 4. Koskettelemaan houkuttavia kasveja aistipuutarhaan. (Laukkanen, H., 2021)

Koskettelemaan houkuttelevia kasveja

hopea-ajuruoho <i>Thymus praecox</i>	marunat <i>Artemisia sp.</i>
hopeaikiviuhko <i>Limonium latifolium</i>	nukkapähkämö <i>Stachys byzantina</i>
höyhenheinä <i>Stipa pennata</i>	pallohäntä <i>Gomphrena globosa</i>
jänönhäntä <i>Lagurus ovatus</i>	partaohra <i>Hordeum jubatum</i>
kellopeippi <i>Physostegia virginiana</i>	punatähkä <i>Liatris spicata</i>
kukonharja <i>Celosia argentea Cristata</i>	purppuratulikukka <i>Verbascum phoeniceum</i>

Aistipuutarhassa on istutettujen kasvien lisäksi myös paljon muuta kosketeltavaa kuten kivet, sammal, jäkälä, kävyt sekä erilaiset pintamateriaalit. Massachuttesissa sijaitsevassa sairaalan aistipuutarhassa on ruukku, joka on täytetty sileillä jokikivillä. (kuva 8) Puutarhassa vieraileva voi halutessaan ottaa kiven ja pidellä sitä puutarhassa ollessaan. Lähtiessään he saavat ottaa kiven mukaansa. Ruukku kivineen on osoittautunut kävijöille hyvin suosituksi. (Therapeutic Landscapes, 2014, s. 88)

Kuva 8. Massachuttesissa sijaitsevan sairaalan aistipuutarhan ruukku, jossa kiviä.
(Therapeutic Landscape, 2014, s. 88)

3.6 Kuuloaisti aistipuutarhassa

Kuuloaistin avulla ihminen saa tietoa ympärillään tapahtuvista asioista. Äänten perusteella ihminen hahmottaa ympäristöään ja pystyy ennakoimaan tulevia tapahtumia.

Ääniympäristöä voidaan myös muokata ja taustamelun poistaminen ja äänilähteen tuominen kosketusetäisyydelle helpottavat kuulemista ja yhteiseen tilanteeseen keskittymistä. (Papunet, 2021) Esimerkiksi puutarhassa voidaan taustamelua vähentää kasvillisuudella ja kasviseinillä.

Aistipuutarhaan kuuluu yhtenä merkittävänä osana äänimaailma. Puutarhan äänen lähteitä ovat useimmiten linnut ja vesi. Kasvien lehdet saavat aikaan myös ääniä tuulessa ja kosketuksessa sekä kuivat lehdet kahisevat jalkojen alla. Veden ääntä voi kuunnella suihkulähteessä tai se voi virrata hiljalleen. Myös sateen ropina voi rauhoittaa kuuntelemaan. Useimmista ihmisistä lintujen laulu tuntuu rauhoittavalta, joten puutarhassa kannattaa olla puita lintuja varten. Myös erilaiset pinnoitteet kuulostavat erilaisilta. Liikkuminen asfaltilla kuulostaa erilaiselta kuin liikkuminen soralla. (Rappe, 2003, s. 41) Puutarhaan ja puistoihin voidaan sijoittaa myös erilaisia ulkosoittimia, jotka luovat soittamisen iloa kaikenikäisille. Musiikki on yleismaailmallisin kieli. Pienemmät lapset ovat kiinnostuneita äänen tuottamiseen, nuoret luovat omaa musiikkia ja vanhemmat ihmiset palaavat mielellään nuoruutensa säveliin.

3.7 Aistipuutarhan terapeutin toiminta

Puutarhaterapia on toimintaa, joka on ihmisen ja kasvien tavoitteellista vuorovaikutusta, jolla pyritään joko parantamaan tai kuntouttamaan toimintakykyä, ennaltaehkäisemään toimintakyvyn heikkenemistä tai edistämään hyvinvointia.

Yhdysvalloissa on käytetty puutarhaterapiaa vuodesta 1950 lähtien ja puutarhaterapeuttitutkimuksen on voinut suorittaa Kansasin yliopistossa vuodesta 1972 lähtien. Myös Englannissa käytetään puutarhanhoitoa terapeutisesti parantamaan vanhusten, vammaisten ja syrjäytymisvaarassa elävien mahdollisuuksia osallistua yhteisönsä elämään. Naapurimaassamme Ruotsissa on useita terapeutisia puutarhoja, josta vanhin perustettiin vuonna 1986 Danderydin sairaalaan. Suomessa puutarhaterapiaa on käytetty mm. Lahden Invalidiliiton kuntoutuskeskuksessa, Kellokosken sairaalassa Tuusulassa,

Tampereen yliopistollisen keskussairaalan psykiatrisella osastolla Pitkäniemessä, kehitysvammaisten laitoksessa Espoon rinnekodissa sekä Vilppulan, Keravan ja Käyrän vankiloissa. (Rappe, 2003, ss. 45-46) Muutoin aiheesta on saatavilla vähän suomenkielistä tietoa tai koulutusta.

Puutarhaterapian vaikutukset perustuvat kasvien aktiiviseen tai passiiviseen havainnointiin sekä kasveihin liittyviin toimiin ja niiden tuloksena saatuihin tuotteisiin. Puutarhaterapiassa merkityksellisenä ja palkitsevana toimintana on elävien kasvien hoito, joka on koko puutarhaterapian ydin. Yksilölliset hoito-ohjelmat toimintakyvyltään eritasoisille henkilöille ovat helposti toteutettavissa, koska kasvien hoito on joustavaa, joten puutarhaterapiaan voi osallistua monella eri tasolla.

Aktiivinen osallistuminen voi olla esimerkiksi kasvien hoitoa, sadon korjaamista, puutarhasuunnitelman tekemistä, tarvikkeiden hankkimista sekä askartelua kasvimateriaalia käyttäen. Aktiivinen ympäristön tarkkailu vaikuttaa positiivisesti ihmisen kognitiivisiin toimintoihin. Osallistuminen kasvien kasvattamiseen ja hoitoon vaikuttavat psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn.

Passiivisena osallistujana puutarhaterapia edistää myös hyvinvointia, jolloin aivot ottavat vastaan näköärsykeitä, tuoksuja ja ääniä tahdosta riippumatta. Sitä enemmän ihminen hyötyy puutarhaterapiasta mitä monipuolisemmin hän osallistuu puutarhaterapiaan. (Rappe, 2003, s. 47)

Aistipuutarhan terapeuttisen toiminnan kasvivalinnat riippuvat terapian kestosta. Nopeasti kehittyviä lajeja kuten krassia ja retiisiä valitaan lyhytaikaisessa hoidossa. Pitempiaikaiseen terapiaan voidaan valita kasveja, jotka auttavat seuraamaan ajan kulkua ja vuodenaikoja, kuten vihanneksia, jotka istutetaan keväällä ja korjataan syksyllä. Vaikeasti toimintarajoitteisten terapiaan sopivat hyvin sipulikasvit, sillä niiden hoitotarve on vähäinen ja onnistunut lopputulos tulee lähes itsestään.

Puutarhaterapian tulee olla selkeää, rauhallista ja johdonmukaista. Ohjeiden tulee olla riittävän selkeitä ja tehtävien tulee olla sellaisia, jotka ovat mahdollista toteuttaa onnistuneesti. Tarvikkeiden ja apuvälineiden tulee olla sopivia ja työvaiheet suunnitellaan huolellisesti työn sujuvuuden varmistamiseksi. Lopputuloksen tulisi olla silminnähtävä ja tehtävän suorittamisesta kerrotaan positiivista ja kannustavaa palautetta. (Rappe, 2003, s. 53)

4 Ruukkupuutarha

Ruukku- ja laatikkoviljelyllä tarkoitetaan kasvien kasvatusta rajatussa tilassa muualla kuin maassa. Ruukkuviljelyllä on paljon etuja, kuten sillä pystytään estämään paremmin rikkaruohojen ja etanoiden pääsy viljelmään. Myöskään myyräongelmaa ei ole. Ruukkujen avulla voidaan tuoda kasvillisuutta myös parvekkeille, terasseille ja muille alueille missä kasvit eivät muuten kasvaisi ja ruukkuja voidaan siirtää. Ruukkupuutarhan muunneltavuus antaa vapaat kädet erilaisten tunnelmien luomiseen puutarhan eri kohtiin. (Routio, 2013, s. 9) Ruukkupuutarhan työt ovat kevyitä, eikä tarvitse kaivaa maata tai nyppiä juurikaan rikkaruohoja. Pienillä kaupunkipihoilla ruukkuistutuksilla saadaan helposti suojaa ja muuttaessa voi ottaa ruukut istutuksineen myös mukaansa. (Neuvonen & Tiilimäki, 2004, s. 16) Ruukuissa voidaan kasvattaa lähes kaikkea, hyötypuutarhan yrttejä, vihanneksia ja marjoja sekä perennoja, pensaita ja puita. Ratkaisevaa on, kuinka suuria ruukkuja on käytettävissä. Ruukku ei voi olla liian suuri. Mitä suurempi astia sitä paremmin kasvit talvehtivat, multa pysyy kosteana ja kasvit saavat paremmin ravintoa. Jos ravinteet tai vesi ovat kasvulla lopussa, niitä ei voi saada ruukun ulkopuolelta, jolloin kasvi lopettaa kasvun. Ruukku- ja laatikkoviljely sopii kaikille. Esimerkiksi puusta voidaan rakentaa sopivan kokoiset viljelylaatikot niin lapsille, vanhuksille kuin pyörätuolipuutarhurillekin.

Hyötykasvien ruukkuviljelyn filosofiaan kuuluu sadonkorjuukauden jatkuvan mahdollisimman kauan. Kun valitaan mahdollisimman monia erilaisia keittiökasveja, niin aikaisia kuin myöhäisempiäkin lajikkeita, voidaan nauttia vihanneksista keväästä jopa lokakuulle saakka. (Haapalahti ym., 2015, s. 13).

Ruukkuistutuksen huonompana puolena on, että kasvit kuivuvat herkemmin kuin maahan istutettuina. Ruukkuistutuksen kastelun tarvetta voidaan vähentää sekoittamalla kasvualustaan kastelukiteitä, vermikuliittia tai biohiiltä. Myös panostamalla suurempiin ruukkuihin voi helpottaa kastelua, sillä mitä enemmän ruukussa on multaa, sitä kauemmin ruukun kasvualusta pysyy kosteana. Isompiin ruukkuihin ja istutusaltaisiin voidaan lisätä myös kastelujärjestelmä helpottamaan kastelua.

Kasvit eivät myöskään tuota samalla tavalla lämpöä kuin ihmiset, joten hyväkään ruukkukasvien eristäminen ei välttämättä auta. Eristäminen ei suojaa kovina pakkastalvina mutta auttaa nopeisiin lämpötilan heittelyihin. Jos ruukut ovat pieniä, ne voidaan kaivaa

maahan talven ajaksi suojaan. Muuten ruukut voidaan eristää styroksilla, pakkauslastuilla, räsymatoilla tai syyslehdillä. Ruukut voidaan eristää styroksilla myös alapuolelta maan kylmyyttä vastaan. Toinen talvehtimisen ongelma voi olla märkyys, josta monet talvenarat kasvit kärsivät. Tällaisia kasveja voidaan suojata ylösalaisin käännetyllä muovilaatikolla tai kannella, jossa on paino päällä. (Råman ym, 2016, s. 18) Talvet ovat Suomessa myös hyvin vaihtelevia: mikä onnistuu yhtenä talvena, voi epäonnistua toisena. Hyvin juurtuneilla kasveilla on paremmat mahdollisuudet selvitä talvesta kuin vasta syksyllä istutetuilla kasveilla.

4.1 Ruukkujen historiaa

Kasvien kasvattamiseen ruukkuja on käytetty jo minolaisessa kulttuurissa Kreetalla sijaitsevalla Knossoksen palatsilla 1700-1500 eKr. Dreijaamalla ensimmäisiä saviastioita ei valmistettu vaan savesta tehtiin pitkiä nauhoja, jotka liitettiin yhteen haluttuun muotoon. Tämä menetelmä oli käytössä vielä ensimmäisellä vuosituhannella eKr. Knossokselta on löydetty dreijoja, jotka osoittavat Kreetalaisten tehneen ruukkuja dreijaamalla jo 1700 eKr. (Kvant, 2008, s. 20)

Egyptiläisten hautakammioiden seinämaalaukset 3500 vuoden takaa esittävät näkymiä palatsien sisäpihoilta, joissa on istutettu ruukkuihin puita tuomaan varjoa. Jo tuolloin on laivoilla tuotu ulkomailta harvinaisia puita.

Maurilaiset toivat mukanaan uudet aatteet puutarhoista maanpäällisinä paratiiseina Eurooppaan 700-luvulla. Erityisesti ruusuja arvostettiin ja ne aseteltiin ruukkuihin kanavien reunoille. Keskiajalla Euroopan luostareiden yrttitarhoissa kasvatettiin ruukuissa lääkeyrtejä sairastupien tarpeisiin sekä kukkia uskonnollisiin juhliin. (Neuvonen & Tiilimäki, 2004, s. 13)

Yksi merkittävä ruukuntekijäkansa ovat olleet etruskit noin 500 vuotta eKr. Buccherovas oli etruskien tyypillinen ruukku, joka erityisellä polttomenetelmällä sai aikaan sileän ja mustan ruukun pinnan. 600-luvun alusta lähtien etruskien ruukuissa alkoi olla yhä enemmän kreikkalaisia piirteitä, joten voidaan päätellä, että tuolloin etruskien ja kreikkalaisten välillä oli merkittävää kauppaa ja kulttuurivaihtoa. Kreikkalaisten ruukkuihin oli ikuistettu kuvataidetta Kreikan historiasta ja mytologiasta.

Kautta historian ruukku ja ihminen ovat kuuluneet yhteen. Missä ihminen sitten onkin elänyt, löytyy maasta ruukkuja, joita ihmiset ovat valmistaneet keräilyyn, säilömiseen, syömiseen, ruoan valmistukseen sekä ylellisyyskäyttöön kasvien istuttamiseen. (Kvant, 2008, s. 27)

Yksi suurimmista haasteista arkeologeille on ruukkutasanko Laosin Xieng Khonang, jossa tasangon valtavalla alueella on tuhansittain kiviruukkuja. Näiden tarkkaa käyttötarkoitusta ei tiedetä. Ruukut on tehty kivistä, hiekkakivistä, graniitista, kalkkikivistä ja erilaisista konglomeraateista ja ne ovat ajalta 500-800 eKr. Ruukut ovat korkeudeltaan jopa 1-3 metriä. Ruukkutasanko on nykyisin maailmanperintöä. (Kvant, 2008, s. 26)

4.2 Ruukut ja kasvialtaat

Ruukkuja kasveille löytyy monen kokoisia ja eri materiaalista valmistettuina. Ruukkua valitessa pitää ottaa huomioon haluaako ruukun kestävän myös talven olosuhteet ulkona. Mikään ruukku ei ole täysin pakkasenkestävä, jäätyessään kostea multa laajenee ruukuissa. Tämän vuoksi ei ole hyvä käyttää talvi-istutuksiin ruukkua, joka kapenee ylöspäin. (Ullenius & Bengtsson, 2008, s. 42)

Yksi ratkaiseva tekijä ruukun valintaan on ruukun tukevuus, jos kasvatetaan suurikokoisia kasveja. Korkeat ruukut sekä alaspäin kapenevat ruukut ovat horjuvia, kun taas kuutiomaiset ja pyöreät ruukut pysyvät paremmin pystyssä. Tarvittaessa ruukun voi myös ankkuroida metallitangolla tukevasti maahan. (Neuvonen & Tiilimäki, 2004, ss. 20-21)

Tyylikkääseen lopputulokseen ruukut kannattaa ryhmitellä kolmen ryhmiin, jolloin voidaan asetella kolme erikokoista ruukkua yhteen tai suuret ruukut riviin, jossa on samaa kasvia (Diedrichs, 2010, s.144). Korkeat ruukut tuovat puutarhaan vaihtelevuutta, korkeuseroja ja tuovat kasvit lähelle katsojaa. Kasvien juurilla on syvässä ruukussa hyvin tilaa, jolloin se pitää juuret viileinä ja kasvit talvehtivat paremmin. Syvässä ruukussa viihtyvät kasvit, joilla on pääjuuri tai syvälle hakeutuva juuristo, kuten havupensaat ja kookkaat saniaisets pienet puut ja pensaats sekä liljat. Syvä ruukku on myös omiaan kasveille, joilla on pitkät versot, kuten suikeroalpilla tai hopeakäpälällä. (Neuvonen & Tiilimäki, 2004, ss. 28-29)

Pienimmätkin puutarhakasvit tulevat kauniisti esiin laakeissa ja matalissa ruukuissa. Laakeat ruukut sopivat hyvin vaatimattomille kivikkokasveille, mätästävillä kasveille ja pienillä sipulikukille.

Ampelien suosiolle ei näy loppua, päinvastoin. Moni perustaa lähipihansa kukkaloiston jo varhain keväällä ampeleilla, jotka kasvavat kesän aikana reheviksi kukkapilviksi. Jo yksi rehevä amppele-istutus voi tehdä sisäänkäynnistä näyttävän. Amppeliin ei mahdu paljoa multaa, joten se kuivahtaa nopeasti ja siksi sitä tulee kastella päivittäin. Amppeli kannattaa myös asettaa korkeudelle, josta pystyy amppelia kastelemaan helposti. Kastelutyötä helpottavat altakasteluampellit sekä hyvin kuivuutta kestävät kukkalajit kuten pelargoni, begonia, ahkeraliisa, petunia ja verbena. Amppele-istutuksen vedenpidätyskykyä voidaan myös parantaa kosteutta pidättävillä aineksilla. (Neuvonen & Tiilimäki, 2004, ss. 36-37)

Terrakottaruukut: Terrakottaruukut ovat ajattomia ja sopivat kaikille kasveille sekä ikääntyvät kauniisti. Niiden haittapuolena on, etteivät ne kestä hyvin pakkasta. Terrakottaruukut eivät myöskään pidätä kosteutta, koska lasittamaton ruukku imee kosteutta mullasta. Kosteusolosuhteita voidaan parantaa vuoraamalla ruukun sisäosa ennen istutusta muovilla, kuplamuovilla, sanomalehdellä tai kuitukankaalla, johon on tehty pohjaan reikiä.

Metalliruukku: Metallinen ruukku, kuten alumiini, sinkki, pelti tai rauta voi olla talven ulkona. Metalliruukun haittapuolena on, että ne kuumenevat kesällä auringonpaisteessa ja kasvien juuret paistuvat herkästi ja talvella paleltuvat. Metalliruukuissa ei myöskään yleensä ole pohjareikiä, ja ne on tehtävä sinne itse. Valurautaiset ruukut ovat painavia mutta kestävät hyvin pakkasta.

Betoniruukku: Betoniruukku kestää hyvin pakkasta sekä eristävät hyvin kuumuudelta. Betoniruukun haittapuolena on, että suuret täytetyt betoniruukut ovat raskaita, joten niitä on tarvittaessa hankala siirtää. Vaihtoehtona betoniruukulle on kuitubetoniruukku, joka on huomattavasti kevyempi kuin täysin betoninen ruukku mutta on hyvin vankka ja kiinteä käytetyn materiaalin ansiosta.

Kiviruukku: Kivitavara-astiat ovat raskaita ja vaikeasti siirrettävissä. Ruukku kestää paremmin kylmää, jos se on lasitettu. Lasittamattomina kivitavara-astiat värjäytyvät kalkkikertymistä ja leivistä.

Puiset istutusastiat: Puiset istutusastiat kestävät pakkasta ja ovat melko hyvin liikuteltavissa. Puu suojaa multatilaa etenkin kuumuudelta. Puiset istutusastiat voidaan myös valmistaa juuri oikeankokoiseksi ja suuret puiset istutusastiat sopivat myös puiden ja pensaiden kasvatukseen. Puinen istutusastia on hyvä asettaa seisomaan jalkojen varaan hieman irralleen maasta, jotta se ei lahoaisi. Puumateriaali lahoaa kosteuden vaikutuksesta ja se onkin hyvä aina vuorata muovilla, jossa on tehty reiät pohjalle.

Muoviruukku: Muovinen ruukku on kaikkein kevyin vaihtoehto. Muoviruukut eivät kestä pakkasia vaan halkeavat helposti. Sen sijaan lasikuituvahvisteinen muoviruukku tai polyeteenistä valmistettu muoviruukku on pakkasenkestävä ja eristävät melko hyvin myös lämpöä. Muoviruukun väri haalistuu auringon vaikutuksesta, jos tätä ei ole UV-suojattu. Muovi ei ole huokoista, joten multa ei kuivu yhtä herkästi kuin esimerkiksi saviruukussa, jolloin kastelua tarvitaan vähemmän.

Fiber clay- ruukut: Fiber clay – ruukut on valmistettu lasikuitusaviseoksesta ja ovat hyvin kevyitä. Fiber clay – ruukut kestävät pakkasta ja on käytännöllinen ruukku suurille kasveille, jotka tarvitsevat paljon multaa.

Cor-Ten-teräs: Cor-Ten on pitkäkestoinen materiaali, jota ei tarvitse huoltaa. Se on valmistettu hiiliteräksestä, joka on käsitelty niin, että sen pintaan muodostuu suojakerros sen altistuessa sääolosuhteille. Cor-Ten-teräksen pinta on aluksi punaruskea ja se tummuu ajan myötä.

Koriruukut: Korit kestävät pakkasta. Korit tulee vuorata muovilla tai kuitukankaalla ja pohjaan täytyy tehdä reikiä.

4.3 Ruukkujen ja kasvialtaiden kasvualusta

Kasvien istutuksessa ensimmäiseksi tulee varmistaa, että ruukussa on pohjalla reikä liiallisen veden poistumista varten, jonka jälkeen ruukku tulee salaojittaa. Salaojituksen voi tehdä soralla, kevytsoralla, pienillä kivillä, karkealla hiekalla tai ruukunpaloilla. Nyrkkisääntönä voidaan pitää, kymmenen senttiä ruukun syvyyttä vaatii sentin ojituserroksen. (Israelsson, 2009, s. 45)

Kasvualustaa lisätään ruukkuun tarpeen mukaan niin, että kasvit tulevat oikeaan korkeuteen ja kasvualustan pinta jää muutaman sentin ruukun reunojen alapuolelle (Neuvonen & Tiilimäki, 2004, s. 230).

Kasvualusta voidaan valita ruukkuihin istutuksen mukaan. Kasvualustalaatuja myydään valmiina sekoituksina esimerkiksi rodoille ja havuille, yrteille ja mehikasveille. Peruskalkittu kasvualusta, jonka pH on 6-7 sopii useimmille kasveille. Happamammassa maassa viihtyy rodot, hortensiat ja pensasmustikat.

Rajoitetun kasvualustan tärkeimpiä ominaisuuksia kasvin kannalta ovat korkea kokonaishuokoistilavuus, juuristolle optimaalinen vesi- ja ilmatila, hyödyllinen mikrobitoiminta, sopiva pH (5-7 kasvista riippuen) sekä kestävä rakenne. Viljelijän kannalta rajoitetun kasvualustan tärkeimpiä ominaisuuksia ovat saatavuus, laadun tasaisuus, kustannukset, soveltuvuus sekä ympäristöystävällisyys.

Kasvualustan karkeuteen vaikuttaa ruukun koko. Pieniin ruukkuihin suositellaan hienompaa kasvualustaa, kun taas suurempiin ruukkuihin karkeampaa kasvualustaa. Myös kasvatusaika vaikuttaa kasvualustaan. Pidempään, yli 6 kk kasvatusaikaan valitaan karkeampi tuote, jotta kasvualustan rakenne säilyy kuohkeana ja hyvänä ja sisältää riittävästi ravinteita viljelyn loppuun saakka. Viljelytavan ja viljeltävän kasvin mukaan valitaan mahdolliset peruslannoitteet, pitkäkestoiset lannoitteet, kalkki ja kostutusaine. Kasvualusta pysyy kauemmin ilmapana ja kosteana, kun siihen lisätään kevytsoraa, biohiiltä, perliittiä tai vermikuliittia. Lannoittamatonta tai luomulannoitettua kasvualustaa käytetään luomuviljelyyn. (Kekkilä Professional, 2018)

Biohiili on erinomainen maanparannusaine myös ruukkuihin, sillä hiili parantaa kasvualustan rakennetta ja kuohkeuttaa kasvualustaa sekä lisää kasvualustan kykyä sitoa vettä ja ravinteita. Hiili varastoi veden ja ravinteen siihen asti, kunnes kasvit tarvitsevat niitä. Hiili hajoaa todella hitaasti ja sitoo hiilidioksidia sen sijaan että vapauttaisi sitä. Biohiiltä

annostellaan noin kilo neliömetriä kasvualustaa kohden, joka vastaa noin 5-6 litraa hiiltä.
(Råman, 2016, s. 54)

Jos ruukkuistutuksen jälkeen multa jää paljaaksi, voidaan pinta peittää katteella, jotta veden haihtuminen ei olisi niin suurta. Ruukkuun mullan katteeksi varmoja valintoja ovat kivet ja sora. Kate voi olla myös luonnonaineksia, kuten ruohosilppu, olki, ruoko, kuiva heinä, kävyt ja sammal, jotka sopivat luonnonläheisten kasvien katteeksi tai värillistä lasimursketta, joka tuo hohdetta muodikkaaseen asetelmaan. Hyvä olisi soinnuttaa katteen väri kukkien, ruukkujen ja ympäristön väreihin ja tyyliin niin saadaan tyylikäs kokonaisuus. (Neuvonen & Tiilimäki, 2004, ss. 228-229)

4.3.1 Ruukkujen ja kasvialtaiden ravinteet

Kasvit tarvitsevat makro- ja mikroravinteita, joista tärkeimpiä ovat typpi, fosfori ja kalium. Ruukussa kasvualustan määrä on rajallinen, joten varastoa on täydennettävä tarkemmin kuin muuten puutarhassa. Typpi edistää kasvin normaalia kasvua. Liiallinen typen määrä kasvattaa lehtimassaa kukinnan kustannuksella ja voi altistaa kasvin taudeille. Typen puute tekee kasvista kalpean ja valjun ja siitä tulee harva, heikko ja heiveröinen. Typeä ei tule antaa kasveille kasvukauden lopulla. Fosfori on tärkeä erityisesti kukkiville kasveille, koska se ohjaa nuppujen kehittymistä. Fosforin puute on epätavallista koska fosfori sitoutuu kasvualustaan eikä huuhtoudu helposti pois. Fosforin puute ilmenee tummanvihreinä, lähes violetteina lehtinä. Rungon ja varren kasvuun kasvi tarvitsee kaliumia. Kalium vaikuttaa myös kukkivien kasvien värien kehitykseen. Kasvien lehtien kärkien ja reunojen ruskettuminen ja kuivuminen kielii kaliumin puutteesta. (Råman, 2016, ss. 63-65)

4.3.2 Ruukkujen ja istutusaltaiden lannoitteet kasviryhmä kohtaisesti

Luonnonlannoitteet ovat pitkävaikutteisia. Luonnonlannoitteiden sisältö on vaihtelevaa ja niitä on annosteltava summittaisemmin kuin keinolannoitteita. Luujauho ja karjanlanta luovuttaa ravinteita noin kolmen vuoden ajan, joten luonnonlannoitteita käytettäessä pitää ottaa huomioon myös edellisvuosien lannoiteannokset. Keinolannoitteiden hyvä puoli on, että niiden ravinnesisältö on tarkasti tiedossa ja niille annetaan millin- ja grammantarkat annosteluohjeet.

Perennaistutuksissa on yleensä useita erilaisia perennoja ja useimmilla perennoilla on samankaltainen ravintoaineiden tarve. Yleisesti perennat vaativat kohtuullisesti ravinteita, isokokoiset enemmän kuin pienikokoiset. Jos kasvualusta on hyvä, riittää perennoille yksi tai mahdollisesti kaksi eri lannoitetta eli pitkävaikutteinen ja lyhytvaikutteinen lannoite. Pitkäaikaisia lannoitteita ovat mm. karjanlanta ja talousjätekomposti, jotka vapauttavat ravinteita kasvien tarpeen mukaan. Pitkäaikaista lannoitetta lisätään perennoille keväällä. Nopeavaikutteista lisälannoitetta kuten kananlantaa tai Chrysanian lisätään myöhemmin alkukesällä. Loppukesää kohden lisälannoitus lopetetaan, koska perennojen on ehdittävä käydä talvilepoon selviytyäkseen kylmyydestä ja kosteudesta. (Råman, 2016, s. 176)

Sipuleiden lannoitusajankohdasta ollaan montaa eri mieltä. Osan mielestä paras aika sipulien lannoitukseen on kukinnan jälkeen, kun toiset suosivat syksyä, uusien juurien kehittyessä ja joidenkin mielestä sipulien lannoitus on turhaa. Sipuleiden lannoittamiseen voidaan käyttää esimerkiksi luujauhoa, jota annostellaan 1-2 ruokalusikallista suurta sipulia kohden ja harataan pintamultaan tai puutarhaliikkeestä saatavaa sipulilannoitetta. Sipulikukkien siemenkodat voidaan ottaa pois kukinnan jälkeen mutta lehdet tulee leikata vasta kun ne ovat kuihtuneet kunnolla. (Råman, 2016, s. 174)

Yrttien viljelyyn ruukussa voidaan käyttää yrttimultaa. Monille maustekasveille riittää pieni määrä ravinteita. Niukka lannoitus orgaanisella lannoiteliuoksella, multaan työnnettyillä ravinnepuikoilla, kompostilla tai karjanlannalla riittää. Mitä enemmän korjataan satoa, sitä enemmän on hyvä lannoittaa. (Råman, 2016, s. 227) Yrttien kasvualustaan voidaan vaihtoehtoisesti sekoittaa hiekkaa, jonka ansiosta kasvualusta läpäisee hyvin vettä. Tämä on tärkeää yrttien talvehtimisen kannalta. (Haapalahti ym., 2015, s. 171)

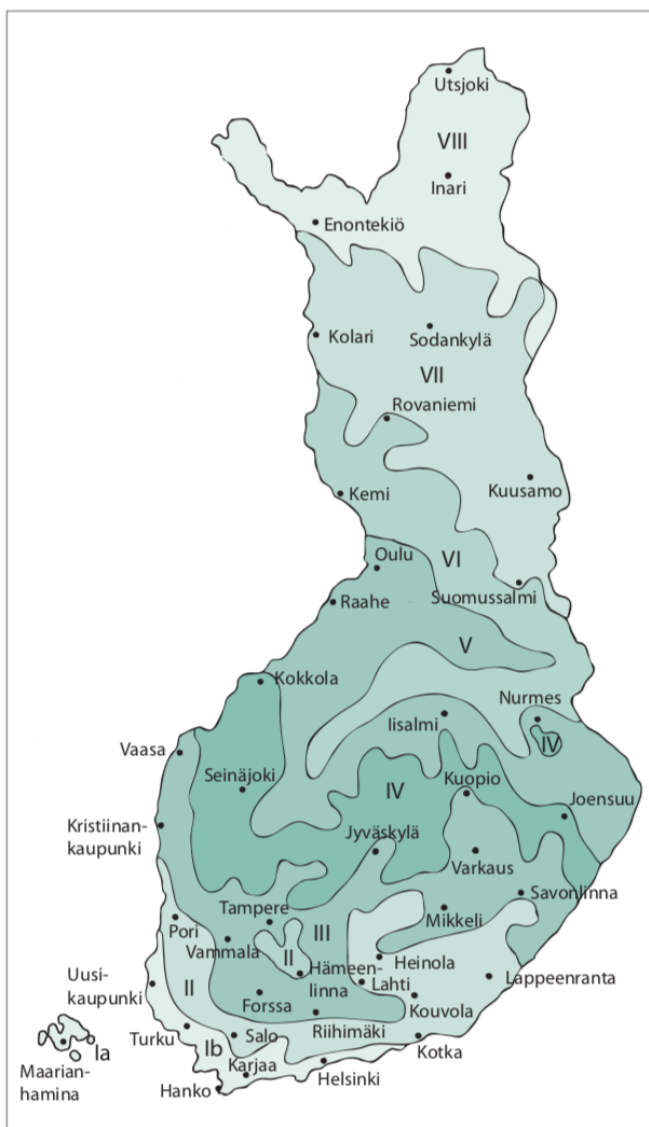
Keittiökasvit peruslannoitetaan kevyesti kerran vuodessa keväällä kompostilla ja karjanlannalla, jos kasvualusta on niukkaravinteinen. Pieni typpiannos edistää keittiökasvien kasvua. Lisälannoitetta annetaan noin kuukausi peruslannoituksen jälkeen. Lisälannoitteena voidaan käyttää mm. ruohosilppua tai lannoitevettä. (Råman, 2016, s. 197)

4.4 Ruukkukasvit

Kasvien valinnassa on otettava huomioon piha-alueen käyttötarkoitus, sijaintiympäristö, kasvuolot ja ekologia, kasvien ilmastollinen kestävyys, hoitotason tavoitteet, kasvien kestävyys ympäristön rasitteille, kasvillisuuden ulkonäkö, yhteensopivuus, kasvien myrkyllisyys sekä hyötykasvit.

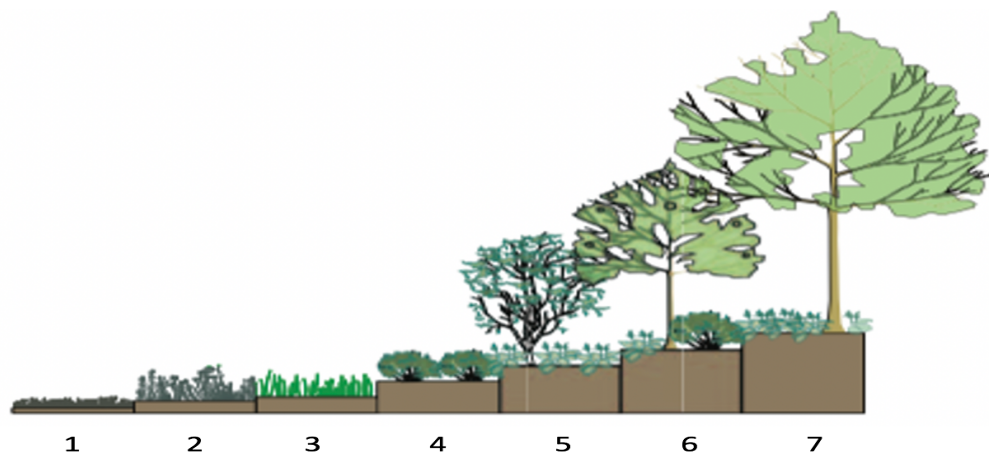
Suomi on jaettu kahdeksaan eri vyöhykkeeseen (Kuva 9), joilla kuvataan puuvartisten kasvien menestymismahdollisuuksia. Kasvien kestävyys vuoksi tulisi suosia kotimaisia kasveja, läheltä istutuspaikkaa oleva alkuperä takaa kasvin menestymisen varmemmin. (RT 89-11001)

Kuva 9. Suomen kahdeksan menestymisvyöhykettä, joilla kuvataan puuvartisten koristekasvien menestymismahdollisuutta. (RT 89-11001)

Ruukuissa ja istutusaltaissa voidaan kasvattaa kaikkea, kukkia, maustekasveja, vihanneksia, pensaita ja puita riippuen kasvualustan paksuudesta (Kuva 10). Ainoastaan suuret puut tarvitsevat paljon tilaa juurilleen eivätkä sovi ruukkuistutuksiin.

Kuva 10. Kasvualustapaksuudet: 1. maksaruoho 60-80 mm, 2. niitty / keto 150-200 mm, 3. heinä 200-300 mm, 4. perennat 400 mm, 5. matalat pensaat / köynnökset 600 mm, 6. pikkupuut / suuret pensaat 800 mm, 7. isot puut 1000 mm. (RT 85-11204)

Pienten puiden lisäksi voidaan pensaasta leikkaamalla alimmat oksat saada yksirunkoinen pieni astiapuu. Sopivia pensaita, joista voi muotoilla pienen puun ovat esimerkiksi aronia (*Aronia*), hernepensas (*Caragana*), orapihlaja (*Crataegus*), syreeni (*Syringa*), tuomipihlaja (*Amelanchier*). (Routio, 2013, s. 88)

Yksivuotisten kukkien lisäksi ruukuissa voidaan kasvattaa myös monivuotisia perennoja. Perennan menestymiseen ruukussa vaikuttaa oikea perenna oikeassa kasvupaikassa. Perennat eivät kuki yhtä kauan kuin yksivuotiset kukat, joten kannattaa valita lajeja, joilla on kauniit lehdet sekä perennoja, jotka kukkivat eri aikoihin. Hyviä perennoja ruukkuun varjon puolella ovat esimerkiksi kaihonkukat (*Omphalodes*), kilpiangervo (*Astilboides tabularis*), kuunlilja (*Hosta*), suikeroalpi (*Lysimachia nummularia*), talviot (*Vinca*), taponlehti (*Asarum europaeum*), varjohiipa (*Epimedium*), varjojrtti (*Pachysandra terminalis*) ja vuorenkilpi (*Bergenia*). Hyviä perennoja ruukkuun aurinkoiseen paikkaan ovat esimerkiksi

isomaksaruoho (*Hylotelephium telephium*), laventeli (*Lavandula angustifolia*), lehtosalvia (*Salvia nemorosa*), marunat (*Artemisia*), mirrinminttu (*Nepata x faassenii*), muurikello (*Campanula portenschlagiana*), nukkapäHKämö (*Stachys byzantina*) ja siankärsämöt (*Achillea millefolium*). (Israelsson, 2007, s. 54)

Ruokkuviljelmän tähtiä ovat yksivuotiset kesäkukat, jotka jaksavat kukkia koko kesän ajan, jos saavat riittävästi lannoitetta ja vettä. Yksivuotiset kukat tarvitsevat enemmän lannoitusta kuin monivuotiset. Jotta yksivuotinen kukka kukkii syksyyn asti, on hyvä nyppiä kuihtuneet kukat pois. Yksivuotisilla kesäkukilla voi muuttaa joka kesä pihan tunnelmaa. (Routio, 2013, s. 92)

Keittiökasvien viljelyssä kannattaa suosia tiheää viljelyä eli kasvattaa useaa lajia mahdollisimman lähekkäin samassa ruukussa tai lavassa. Tämä menetelmä tuottaa runsaammin satoa kuin perinteinen viljelytapa, jossa kokonainen ruukku tai lava on varattu yhden lajin kasvattamiseen. Tiheän viljelyn hyviä puolia ovat myös rikkaruohottomuus sekä kasvillisuus ehkäisee kosteuden haihtumista. Keittiökasvien tiheäviljelyyn sopii mm.

seuraavia yhdistelmiä:

- salaatti, lehtikaali ja valkosipuli
- retiisi, mangoldi ja latva-artisokka
- pinaatti ja pensaspapu
- tomaatti, persilja tai basilika
- paksoi, salvia, porkkana ja pillisipuli
- salaatti, mansikka ja valkosipuli

(Haapalahti ym., 2015, s. 14 ja 85)

Keittiökasvien viljelykierto eli vuoroviljely tarkoittaa, että yksivuotisia kasveja kasvatetaan joka kasvukaudella eri paikassa kuin edellisvuonna. Viljelykierrosta on olemassa monia versioita. Tavallisin on nelivuotinen viljelykierto, jossa yksivuotiset kasvit jaotellaan ravinnetarpeiden mukaan neljään ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat kaalit, kurpitsat, kurkut, purjot ja valkosipulit. Nämä tarvitsevat paljon ravinteita. Toiseen ryhmään kuuluvat sipulit, ja juurikasvit. Kolmannessa ryhmässä on peruna. Neljänteen ryhmään kuuluvat palkokasvit eli herneet ja pavut. Nämä kasviryhmät kierrätetään lavoissa niin, että viljellään samassa lavassa ensimmäisenä vuotena ensimmäisen ryhmän kasveja, seuraavana

vuonna toisen ryhmän kasveja ja tämän jälkeen kolmannen ryhmän kasveja. Viimeisenä viljellään neljännen ryhmän kasveja, joiden kasvit sitovat typpeä ja kohentavat kasvualustan ravinnetilannetta, niin että viidentenä vuotena kierto voi alkaa taas alusta. (Haapalahti ym., 2015, s. 82)

Keittiökasvit kasvavat paremmin ja terveempänä hyvässä seurassa, ilmiötä kutsutaan kasvikumppanuudeksi. Kehäkukka, samettikukka ja valkosipuli ovat kumppanuuskasveina ylitse muiden. Kehäkukka karkottaa kasvustosta ja kasvualustasta tuholaisia. Se häätää kasvualustasta ankeroisia ja vetää puoleensa rapsikuoriaisia. Samettikukka on hyvä kaalien kaveri, sillä kaaliperhoset välttelevät niiden pistävää tuoksua. Samettikukkaa voi istuttaa myös perunoiden, porkkanoiden ja mansikoiden sekaan suojaamaan niitä ankeroisilta. Kaikkia keittiökasveja vaalii valkosipuli, joka puhdistaa ja tervehdyttää kasvualustaa ja torjuu etanoita, punkkeja, kärsäkkäitä ja monia kasvitauteja. Ainoastaan herneet ja pavut eivät viihdy valkosipulin kanssa yhdessä. (Haapalahti ym., 2015, s. 104)

5 Suunnittelukohde

Palvelukeskus Sampola sijaitsee Hämeenlinnan keskustassa Hämeen linnan läheisyydessä (Kuva 11). Sampolan palvelutalo tarjoaa palveluasumista kuuroille ja kuurosokeille henkilöille. Palvelutalossa on 18 asuntoa ja yksi seitsemän asuinhuoneen ryhmäasunto yhteiskeittiöllä sekä palvelukeskuksen läheisyydessä olevia tukiasuntoja. Palvelutalossa on henkilökunta paikalla ympäri vuorokauden. Asiakasta tuetaan itsenäiseen ja mielekkääseen elämään, johon kuuluu mm. elämänhallinnan tukeminen, hyvinvoinnin seuranta sekä sosiaali- ja kuntoutuspalveluihin liittyvä tuki.

Arkea tuetaan mielekkäällä työtoiminnalla / päivätoiminnalla työkeskuksessa. Sampolan työtoiminnassa valmistetaan alihankintatöitä asiakasyrityksille sekä useille yhteistyökumppaneille. Sampolan viidellä eri työosastolla työskentelee päivittäin noin 70 työntekijää, jotka ovat työharjoittelussa, työkokeilussa, työtoiminnassa, palkkatukityössä tai oppisopimuksella.

Sampolassa toimii myös verstasmyymälä, jossa myydään Sampolan omia tuotteita, kuten erilaisia tekstiilejä, käsin sidottuja harjoja sekä rottinkikoreja ja – huonekaluja. Myymälästä löytyy myös puutuotteita, huonekaluja ja erilaisia käyttö- ja lahjatavaroita, joista osa on valmistettu muissa työkeskuksissa. (Kuurojen palvelusäätiö, 2018)

Kuva 11. Palvelukeskus Sampola sijaitsee Hämeenlinnan keskustan ja Hämeen linnan välittömässä läheisyydessä. (Hämeenlinnan kaupunki, 2021)

5.1 Suunnittelualueen rajaus

Opinnäytetyön kirjallinen osuus rajautuu produktion mukaisesti, eli kirjallisessa osuudessa käsitellään lyhyesti kuurojen ja kuurosokeiden käsitteitä ja heille suotuisaa elinympäristöä. Työssä käsitellään myös aistipuutarhan kulmakiviä sekä minkälaisia asioita tulee ottaa huomioon ruukkupuutarhassa.

Toiminnallisessa vihersuunnitelma produktiossa esitetään pihan toiminnot, kalusteet, kasvillisuus ja niiden hoito. Tämä produktio voi toimia alkuun apuna puutarhan pajatyöskentelyssä, kun pajatoiminta lähtee käyntiin.

5.2 Jatkotutkimusaiheita

Opinnäytetyön tekeminen ajoittui kesäaikaan, jolloin palvelutalon asukkaat eivät vielä päässeet kunnolla toteuttamaan puutarhan hoitoa. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista tietää miten asukkaat ja asiakkaat ottavat uuden puutarhan käyttöönsä. Miten uusi pajatoiminta puutarhassa vaikuttaa asukkaiden hyvinvointiin, terveyteen ja sosiaalisuuteen. On myös haasteellista kasvattaa monivuotisia kasveja ruukuissa, joten olisi mukava tietää kuinka kasvit ovat viihtyneet ruukuissa ja selvinneet talven pakkasista ja kesän helteistä.

Opinnäytetyöstä rajautui pois myös puutarhataide, joka on laaja aihe ja josta saisi kirjoitettua oman opinnäytetyön. Sampolan puutarhassa asukkaat ovat kesän aikana itse osallistuneet puutarhataiteen tekemiseen. Mielenkiintoista olisi myös tutkia miten asukkaat kokevat puutarhataiteen, mitä kaikkea se voi pitää sisällään ja miten se vaikuttaa asukkaisiin.

6 Palvelukeskus Sampolan vihersuunnitelma

Tarve Sampolan vihersuunnittelulle syntyi, kun syksyllä 2020 takapiha paalutettiin ja nostettiin rakennuksien lattiakorkeudelle kansipihaksi. Takapiha on laatoitettu kokonaan 30x30 betonilaatoilla lukuun ottamatta tekonurmialuetta ja hiekkapelikenttää (Kuva 12). Etupihalle tehdään kesän 2021 aikana myös laatoitus sekä asfalttityöt.

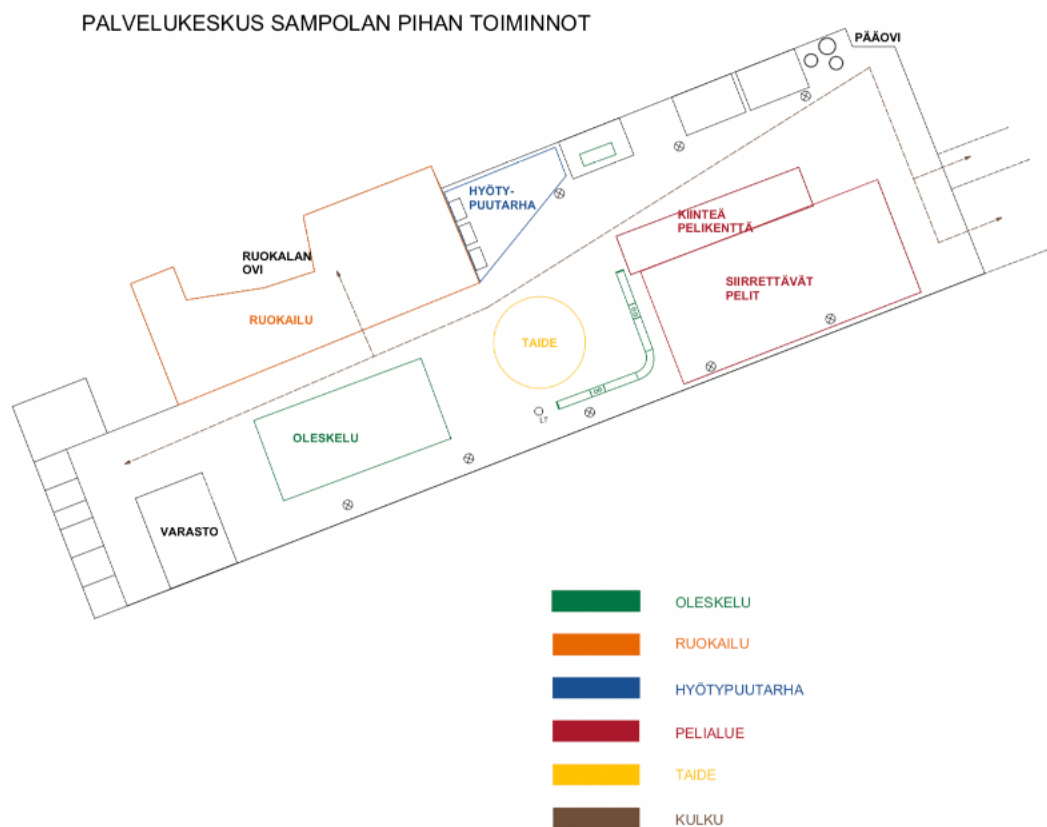
Kuva 12. Palvelukeskus Sampolan takapiha suunnittelun lähtötilanteessa toukokuussa 2021. (Laukkanen, H., 2021)

Palvelukeskus Sampola etsi maaliskuussa rakennetun ympäristön hortonomiopiskelijaa suunnittelemaan uudistettuun aistipihaan vihersuunnitelmaa. Sovin tapaamisesta ja kävin tutustumassa kohteeseen. Varsinaisesti työ lähti käyntiin huhtikuun puolivälissä, jolloin pidettiin aloituskokous. Aloituskokouksessa sovittiin, että minun työni on suunnitella

kasveilla aistipiha, joka toteutetaan istutusaltein ja ruukuin. Pihan suunnittelussa on myös mukana taiteilija, joka oli mukana projektissa suunnittelemassa pihalle taidetta. Oma suunnitteluni lähti liikkeelle siitä, että kävin kuvaamassa sekä ottamassa mittoja palvelukeskus Sampolan nykyisestä tilanteesta. Tutustuin myös arkkitehdin laatimiin suunnitelmiin sekä arkkitehdin piirtämiin puihin istutusaltaisiin, joihin istutukset oli määrä suunnitella. Suunnitelmiin tuli kumminkin muutos, sillä istutusaltaiden tilaaminen kuluvalle kesälle ei enää onnistunut, jolloin lähdin yhdessä tilaajan kanssa etsimään korvaavia vaihtoehtoja istutusaltaisiin. Sähköpostiviestittelyä käytiin tässä kohtaa keväällä paljon ja vaihtoehtoja punnittiin. Pihan istutusaltaiksi valikoitui betoniset Elpark-istutusaltaat oranssin sävyssä Elpack yritykseltä, jotka toimitetaan kohteeseen kesän 2021 aikana. Samaan aikaan kun ruukkuja tilattiin, mietin pihan toimintoja ja tilanjakoa. Pihan toiminnot tuli jäsenellä selkeästi, yksinkertaisella pohjaratkaisulla suosimalla suorakulmaista koordinaatistoa kuten kappaleessa 2.3 Esteetön ympäristö kirjoitan ja kulun ohjaamiseen on käytetty värikontrasteja (Kuva 13).

Kuva 13. Palvelukeskus Sampolan takapihan toiminnot. (Laukkanen, H., 2021)

Toukokuun puolivälissä kävimme tutustumassa yhdessä taiteilijan kanssa Sampolan toimintaan sekä Sampolan ohjaajiin ja asukkaisiin sekä kävimme yhdessä pihan toimintaa ja suunnittelua läpi. Vapaamuotoisessa keskustelussa yhdessä asukkaiden ja asiakkaiden kanssa keskustelimme heidän puutarhamuistoistaan, puutarhahaaveistaan, minkälaisia asioita he tykkäävät tehdä puutarhassa ja nykyisen pihan toiveista.

Sampolan puutarhaa tulee jatkossa hoitamaan joukko innokkaita palvelukeskuksen asukkaita sekä yksi palvelukeskuksen ohjaajista. Kävi myös ilmi, että asukkaiden joukossa oli kaksi puutarhakoulutuksen käynyttä, jotka pääsevät toteuttamaan puutarhurin taitojaan.

Sampolan tapaamisen jälkeen keskityin tiiviisti opinnäytetyön kirjoittamiseen ja vihersuunnitteluun.

Vihersuunnittelussa kasvien valinnassa tuli ottaa huomioon kasvien myrkyttömyys ja oikea kasvuvyöhyke. Monivuotisilta kasveilta vaaditaan talvenkestävyyttä sekä auringonpaahteen sietokykyä. Lisäksi, kun kyseessä on aistipiha, kasveiksi valikoitui lajeja, jotka houkuttavat koskettelemaan, ovat syötäviä sekä tuoksuvia kasveja, unohtamatta havuja, jotka ovat kauniita myös talvella. Pyrin myös ottamaan huomioon, että monivuotiset kasvit kukkivat hieman eri aikoihin ja koristearvo on myös kasvien lehdissä, sillä perennat ja pensaat kukkivat suhteellisen lyhyen ajan verrattuna yksivuotisiin kesäkukkiin, jotka kukkivat läpi kesän. Lisäsin myös mesikasveja, jotta piha houkuttelisi perhosia seurattavaksi ja ilahduttamaan. Koska ihminen tarvitsee kaikkia värejä edesauttamaan kehon, mielen ja sielun hyvää oloa ja kaikilla on myös omat värimieltymyksensä tuli myös kasvien värit ottaa huomioon.

Oli selvää, että ruokalan yhteyteen rakennettu terassi toimii kesäaikaan ruokailutilana, lisäksi siinä on hyvä puuhastella tai seurustella pöydän äärellä ja katoksen suojassa. Uudelle terassille työn tilaaja oli tilannut kalusteet jo ennen opinnäytetyön alkua. Terassin viereen oli luonteva toteuttaa toivottu yrttitarha, josta on helppo ruokailijoiden ja keittiön emännän käydä ottamassa yrttejä. Yrttitarhassa kasvatetaan helpohkoja ja nopeasti kasvavia yrttejä, kuten sitruunamelissaa, oreganoa ja persiljaa, jolloin taataan hyvä sato ja puutarhaa hoitavat asukkaat saavat kokea konkreettisesti kasvien kasvun ja työnsä tuloksen. Yrttipuutarhan ja terassin yhteyteen istutetaan myös iloa ja energiaa antavia keltaisen ja oranssin sävyisiä kukkia, kuten krassia.

Jos asukkailla riittää innostusta hyötypuutarhaa kohtaan, kasvulaatikoita voisi hyödyntää myös vihannesten viljelyyn neljän vuoden vuoroviljelyllä, josta olen kirjoittanut kappaleessa 4.4. Tällöin neljä laatikkoa otteisiin käyttöön tähän tarkoitukseen ja kaksi laatikkoa jäisi yrteille.

Lisäksi asuntolan yhteistä lasitettua parveketta muokattiin kasvihuoneeksi (kuva 14), jossa voidaan keväällä esikasvattaa kasveja ja kasvattaa kesällä syötäviä kasveja, kuten kurkkua, tomaattia, chiliä, paprikaa, salaattia jne. Jos halutaan korjata satoa tiuhaan, voidaan kasvattaa mm. erilaisia versoja.

Kuva 14. Asukkaiden parvekekasvihuone. (Laukkanen, H., 2021)

Kuva: Laukkanen, H.

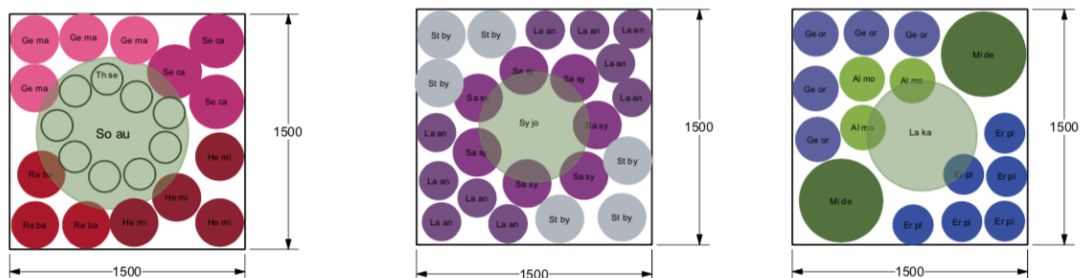
Pihaan kaivattiin erilaisia istumapaikkoja, niin rauhallisempaan oleiluun kuin seurusteluun. Suurikokoinen moduulipenkki asennettiin keskelle pihaa. Tämän tarkoituksena on mahdollistaa seurustelu myös isommalla porukalla, seurata puiston luontoa ja asukkaiden pelaamista pelialueella sekä nauttia taiteesta. Asukkaiden toiveissa oli pihakeinu, joka sijoittui parvekkeen alle suojaan. Rauhallisempi oleskelupaikka muodostui tekonurmialueen yhteyteen (Kuva 15). Tätä rajaa isot kasvialtaat, joiden väliin jää kasvialtaisiin kuuluvat penkit rauhalliseen oleskeluun ja kasvien ihailua varten. Lisäksi tuoleja ja pöytiä on myös ruokalan katoksessa.

Kuva 15. Rauhallisempi oleskelualue kasvien ihasteluun. (Laukkanen, H., 2021)

Suurempiin istutusaltaisiin tekonurmialueelle haluttiin saada rauhoittava tunnelma. Kolmessa istutusaltaassa (Kuva 16) on kussakin oma teemaväri, sininen, liila ja punainen. Ne ovat väriympyrän vierusvärejä, jolloin kokonaisuus on harmoninen ja rauhoittava. Kuvan 15 alareunassa oleva pitkä istutusallas rajaa tekonurmialueen muusta pihasta. Tähän istutetaan ympärivuotisena havukasvina kääpiövuorimäntyä, sininataa sekä valkoisena kukkana hopeahärkkiä. Aidan vierellä, valaisimien välissä oleviin ruukkuihin on tarkoitus istuttaa kiinanlaikkuköynnöstä aitaan vasten, joka antaa pihalle suojaa puiston suunnalta. Näitä ruukkuja on neljä kappaletta ja ne ovat sijoitettu valaisimien väleihin.

Kuva 16. Istutusaltaiden kasvit. (Laukkanen, H., 2021)

Asukkaat ovat itse osallistuneet taiteen tekoon, jota toteutetaan ympäri pihaa, mm. maalaamalla betonilaattoja (Kuva 17) ja tekemällä mosaiikkityötä. Päätaideteokselle oli paikka suunniteltu jo valmiiksi keskelle puutarhaa, sillä taiteen paikalle oli pihan muutostöissä sijoitettu betonilaatan alle vesipiste, joka mahdollistaa mm. suihkulähteen.

Myös hiekkapelikenttä pelejä varten oli valmiina ja sen viereen maalattiin toivottu shakkiruudukko (Kuva 17). Tässä voidaan pelata myös muita siirrettäviä pelejä, kuten sulkapalloa. Tämä alue on pelastusaluetta, joten mitään kiinteää alueelle ei ole lupa sijoittaa.

Kuva 17. Hiekkapelikenttä sekä shakkiruudukko, joissa voi pelata myös muita siirrettäviä pelejä. (Laukkanen, H., 2021)

Kesän 2021 aikana kasvulaatikoiden ja kalusteiden toimitus ja asennus tapahtui pitkin kesää, kesäkuun ja syyskuun välillä (Kuva 18). Tarkoituksena oli pitää kesän aikana puutarharyhmälle muutama pajapäivä, joissa olisimme istuttaneet yhdessä uudet kasvit, mutta istutusaltaiden toimituksien venyessä syksyyn kasvien istutukset jäivät kevääseen

2022, sillä syksyllä ruukkuihin istutettujen kasvien juuret eivät ehdi kunnolla juurtua niin hyvin, että välttämättä selviäisivät talven yli.

Kuva 18. Palvelukeskus Sampolan takapiha kalusteineen syyskuussa 2021. (Laukkanen, H., 2021)

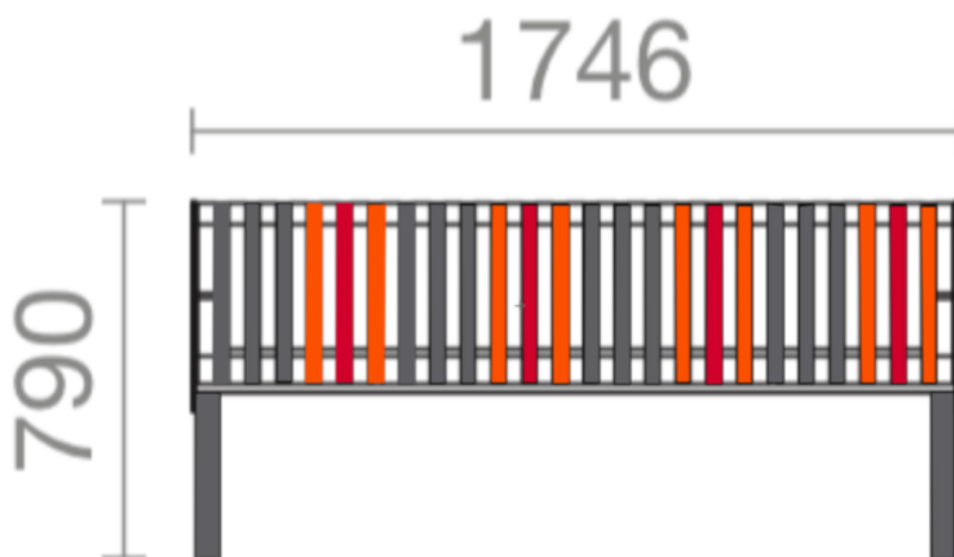

Etuovea ja myymälän ovea etupihalla sekä asuntolan ovea takapihan puolella halusin korostaa värikkäillä ruukuilla, jotka antavat väriä sisään tuloon ja johdattelevat vierailijat helposti oville (Kuva 19). Tähän valikoitui UV-suojatut kierrätetystä polyeteenistä valmistetut Atech Extravese-ruukut kolmessa eri koossa sekä Mona altakastelujärjestelmä Shetelig yritykseltä. Ruukkujen värit mukailevat pihan muiden ruukkujen ja taiteiden värejä. Ruukut ovat kevyempiä siirtää tarvittaessa. Ruukkuihin istutetaan runsaat istutukset, joissa on sekä monivuotisia kasveja, että yksivuotisia kasveja. Yksivuotiset kasvit korvataan talven ajaksi havuilla ja callunoilla. Etupihan sisäänkäyntien yhteyteen sijoitetaan Sheteligiltä Pastel-penkit myös samoissa ruukkujen sävyissä (Kuva 20).

Kuva 19. Palvelukeskus Sampolan pääsisäänkäynti. (Laukkanen, H., 2021)

Kuva 20. Pastel-penkit etupihan ovien yhteyteen. (Laukkanen, H., 2021)

7 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tekemisen myötä sain tutustua osaan Sampolan upeisiin asukkaisiin, asiakkaisiin ja työntekijöihin. Nähnyt kuinka he tekevät ylpeinä töitä toimintakeskuksessa ja odottavat kovalla innolla uutta työpajaa puutarhan parissa.

Opinnäytetyö on ajankohtainen, sillä ihmisten kiinnostus omaan hyvinvointiin on kasvanut. Nyt halutaan panostaa omaan kotiin ja pihaan. Aistipiha osana palvelukeskuksen ja hoitolaitosten toimintaa käytetään Suomessa vielä vähän verrattuna muihin pohjoismaihin, Englantiin ja USA:han, joissa hyödynnetään puutarhaterapiaa useissa hoitolaitoksissa.

Projektilla on positiivisia vaikutuksia asukkaisiin ja asiakkaisiin, sillä uusi aistipuutarha edistää asukkaiden terveyttä ja hyvinvointia. Puutarhatyöt ovat oivallista fyysistä kuntoutusta, sillä se kehittää motoristisia taitoja, parantaa tasapainoa ja kehon hallintaa sekä kehittää lihasvoimaa ja liikkuvuuden ylläpitoa.

Puutarhan hoito on merkityksellistä ja tarkoituksellista ja tuottaa tarpeellisuuden ja pystyvyyden tunteita sekä osallisuuden ja yhdenvertaisuuden kokemuksia. Puutarhassa työskentely tai puutarhan seuraaminen saa aikaan myönteisiä itsetuntoa kohottavia ja hyvän olon kokemuksia.

Ongelmia opinnäytetyössä tuottivat istutusaltaiden ja ruukkujen muutokset, tilanne eli koko ajan kevään aikana enkä päässyt kunnolla suunnittelutyöhön kiinni, koska en pysynyt ajan tasalla ruukkujen tai kalusteiden tilauksista. Hienoa huomata, että moni palvelukeskuksen asukkaista ja henkilökunnasta oli kiinnostunut suunnittelemaan uutta puutarhaa, mutta toisaalta se sekoitti ja alkuvaihe tuntui ajoittain kaaokselta. Opin, että puutarhaa ei voida suunnitella ja toteuttaa samaan aikaan vaan prosessiin on varattava riittävästi aikaa. Ensin tulisi olla selkeä suunnitelma valmiina ja vasta sitten lähteä toteuttamaan. Nyt toteutus ja suunnittelu kulkivat rinnakkain.

Työn tavoite täyttyi mielestäni melko hyvin. Sampolan pihasta on tehty produktio, jossa käy ilmi pihan toiminnot, kalusteet, kasvit ja hoitosuunnitelma. Tässä työssä laadittu produktio on käytännön työkalu puutarharyhmälle ja heidän on hyvä lähteä kokeilemaan ja yhä kehittämään puutarhaa ja puutarhurin taitojaan.

” Ilo, hyvinvointi, mielen ja ruumiin vahvuus. Kaikki mahtuvat yhteen ruukkuun!”

Lähteet

Christensen, A. & Otterling, U. (2015). *Ruukkupuutarha Iloa ympäri vuoden*. (J. Jarvansalo, käänt.) Minerva kustannus Oy. (Alkuperäisteos julkaistu n.d.)

Cooper Marcus, C & Sachs, N. (2014). *Therapeutic Landscapes*. John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.

Diedrichs, M., (2010). *Puutarhan muodot ja värit inspiraatiokirja*. (A. Hurme-Keränen, käänt.) Kustannus-Mäkelä Oy. (Alkuperäisteos julkaistu 2009)

Gehl, J. (2018). *Ihmisten kaupunki*. (2. painos). Rakennustieto Oy. (Alkuperäinen teos julkaistu 2010)

Haapalahti, H., Lehtonen, S., Tuisku T. (2015). *Lavatarhuri – Kasvata satoa viljelylaatikossa*. Kustannusosakeyhtiö Tammi Helsinki.

Husqvarna. (n.d.). *Vinkkejä hyönteisystävälliseen puutarhaan*. Haettu 03.05.2021 osoitteesta <https://www.husqvarna.com/fi-fi/nurmikko-puutarha/bee-friendly-garden/>

Invalidiliitto. (n.d.). *Esteettömyys*. Haettu 10.05.2021 osoitteesta <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys>

Israelsson, L. (2009). *City puutarhat*. (H. Vainio, käänt.) Kustannusosakeyhtiö Otava. (Alkuperäisteos julkaistu n.d.)

Keckman, E. (2019). *Hyvän mielen puutarha*. Eija Keckman ja WSOY

Kekkilä Professional. (2018). *Kuinka valita oikea kasvualusta*. Haettu 10.05.2021 osoitteesta <https://www.kekkilaprofessional.com/fi/viljelyvinkit-ja-neuvot/kuinka-valita-oikea-kasvualusta/>

Kotipuutarha. (n.d.). *Hyvinvointia puutarhasta*. Haettu 20.05.2021 osoitteesta <https://www.kotipuutarha.fi/puutarhanhoito/hyvinvointia-puutarhasta/>

Kotipuutarha. (n.d.). *Kutsu pölyttäjät puutarhaan*. Haettu 03.05.2021 osoitteesta <https://www.kotipuutarha.fi/puutarhanhoito/kutsu-polyttajat-puutarhaan/>

Kuuloliitto. (n.d.). *Kuulo ja kuulovammat*. Haettu 10.05.2021 osoitteesta <https://www.kuuloliitto.fi/kuulo/kuulo-ja-kuulovammat/>

Kuurojen palvelusäätiö. (2018). *Palvelukeskus Sampola*, Hämeenlinna. Haettu 24.04.2021 osoitteesta <https://kpsaatio.fi/asumispalvelut/palvelukeskus-sampola-hameenlinna/>

Kuurosokeat. (2021). *Määritelmä*. Haettu 10.05.2021 osoitteesta <https://kuurosokeat.fi/kuurosokeus/yhteispohjoismainen-kuurosokeuden-maaritelma/>

Kvant, C. (2008). *Ruukkupuutarha – ideoita ja inspiraatiota terassille ja parvekkeelle*. Karisto Oy. (alkuperäinen teos julkaistu 2007)

Neuvonen, S. & Tiilimäki, A. (2004). *Unelmien ruukkupuutarha*. S.A. Partenaires Fabrication, Paris, France

Näkövammaisten liitto. (2021). *Esteettömyys*. Haettu 11.05.2021 osoitteesta <https://www.nkl.fi/fi/esteettomyys>

Papunet. (2021). *Aistien merkitys vuorovaikutuksessa*. Haettu 12.05.2021 osoitteesta <https://papunet.net/tietoa/aistit-vuorovaikutuksessa>

Rappe, E. (2003). *Puisto, puutarha ja hyvinvointi*. Viherympäristöliitto ry

Routio, S. (2013). *Puutarha laatikoissa*. Minerva kustannus Oy

RT-rakennustieto 103141. (2019). *Esteetön liikkumis- ja toimintaympäristö*.

RT-rakennustieto 89-11001. (2019). *Piha-alueiden kasvillisuustyöt*.

RT-rakennustieto 85-11204. (2016). *Viherkatot ja katto- ja kansipuutarhat, kasvillisuus ja kasvualusta*.

Råman, T., Rundquist, E., Lagache, J. (2016). *Lantakirja*. Metsäkustannus Oy

Souter-Brown, G. (2015). *Landscape and Urban Design for Health and Well-Being*. By Roudledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN

UF Ifas Extension University of Florida. (2021). *Color in the landscape*. Haettu 12.05.2021 osoitteesta <https://edis.ifas.ufl.edu/publication/EP425>

Ullenius, A. & Bengtsson J.(2008). *Istuta ruukkuun ympäri vuoden*. (H. Mäntyranta, käänt.). Kustannus-Mäkelä Oy. (Alkuperäisteos julkaistu 2008).

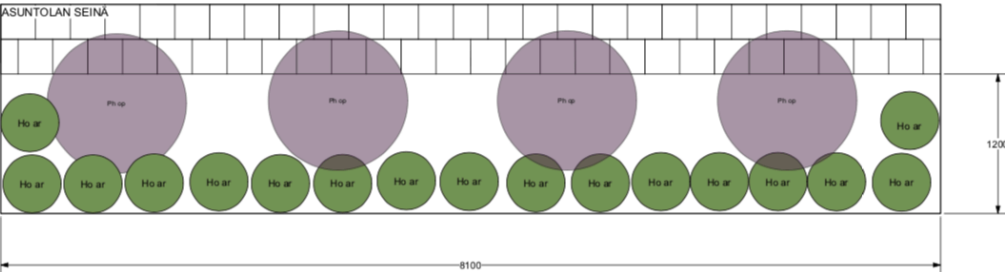
Verhe, I., Ruti, M. (2007). *Esteetön luontoliikunta*. Rakennustieto Oy

Verhe, I., (1996). *Selkeä ympäristö – Näkövammaisille soveltuvan toimintaympäristön suunnittelu*. Näkövammaisten keskusliitto Ry, Rakennusalan kustantajat RAK

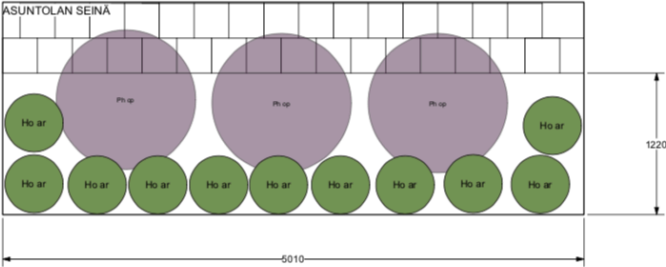
Viherpiha. (2011). *Värien lumoa puutarhaan*. Gummerrus Kustannus Oy

SAMPOLAN ETUPIHAN JA JULKISIVUN ISTUTUKSET

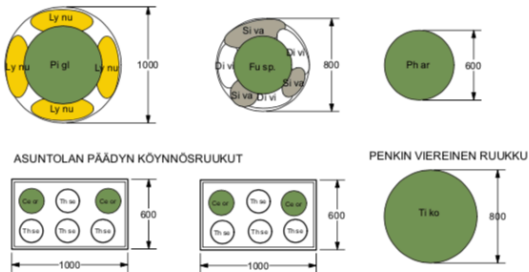
ISTUTUSALUE ASUNTOLAN SEINÄN VIERESSÄ

ISTUTUSALUE ASUNTOLAN SEINÄN VIERESSÄ

PÄÄOVEN VIERESSÄ OLEVAT RUUKUT X2 JA MYYMÄLÄN OVEN VIERESSÄ X1

KASVILISTA

Lyhenne	Tieteellinen nimi	suomalainen nimi	taimikoko	istutustiheys	kpl määrä
Puut					
Pi gl	Picea glauca	kartiovalkokuusi	at 40	1 m	2
Pensaat					
Ph Op	Physocarpus opulifolius 'Diabolo'	purppuraheisiangervo	at 40	1,5 m	7
Perennat					
Ho ar	Hosta 'Aristocrat'	jalokuunilija Aristocrat	at 13	0,4 m	28
Ly nu	Lycimachia nummularia	sukeroalpi	at 9	0,30 m	3
Ph ar	Phalaris arundinacea 'Picta'	viiruhelpi	at 13	0,30 m	3
Sa Ho	Saxifraga hostii	isorikko	at 9	0,30 m	20
Th se	Thymus serpyllum	kangasajuruoho	at 9	0,30 m	10
Köynnökset					
Ce or	Celastrus orbiculatus	japaninkelasköynnös	at 9	1 m	2
Ac ko	Actinidia kolomikta	kiinanlaikkuköynnös	at 9	1 m	1
Sipulikukat					
Cr Ve	Crocus vernus	keväsahrami			40
Mu sp	Muscari sp.	helmiäljiä			40
Yksivuotiset kukat					
Di vi	Diascia vigilis	Diana (valk.)	at 13	0,3 m	6
Fu sp.	Fuchsia sp.	verenpisara (runkollinen)	at 40	1 m	2
Si fa	Silvernjurvinde Silver Falls'	hopeaputous	at 13	0,3 m	6

Maahan istutettavat istutusalueet sijaitsevat puolivarjoisella paikalla. Istutusalueet asuntolan edessä rajataan seinän kohdalla samalla betonikivellä 30x30 cm kuin etupihan kulkuväylät on tehty. Istutusalueen tuoteistettu kasvualue rakennetaan yhtenäisenä, paksuus tiivistettynä 400 mm. Kasvualueen tulee olla keskiväiteikas ja hyvin läpäisevä. Pensaistutukset tehdään VRT 17 vaatimuksen 23330 mukaisesti ja perennat istutetaan VRT vaatimuksen 23340 mukaisesti. Jalokuunilijojen väleihin istutetaan sipulikkuna syksyllä kevätsahramia ja helmiäljiä. Istutusalueella ei käytetä katetta vaan kasvien on tarkoitus peittää istutusalue kokonaan. Kasvit on valittu niin, että ne ovat myrkyttömiä ja istutus kukkii kevästä syksyyn. Myös kasvien syysväri on huomioitu. Hoitoaika istutusalueilla on A2. Ensimmäisenä kahtena vuotena huolehditaan istutusalueen säännöllisestä kastelusta. Tämän jälkeen kastellaan pitkinä kuivina kausina.

Pääoven molemmin puolin on Atech extra- vase istutusruukut Sheteligiltä, joissa Mona altakastelujärjestelmät. Istutusruukun tuoteistettu kasvualue on ravinteikasta ja hyvin läpäisevä. Kasvualueen puokoon lisätään kastelukiteä tai bioliittä. Isoimman istutusruukun keskelle istutetaan kartiovalkokuusi ja reunalle sukeroalpiä. Keskimmäisen ruukun keskelle istutetaan runkollinen verenpisara ja sesongin mukaisesti kukkivia kukkia. Pienimpään ruukkuun istutetaan viiruhelpiä. Talvijälle yksivuotiset kukat korvataan Callunalla ja havulla.

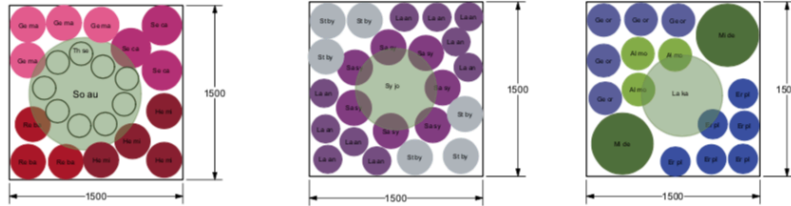
Asuntolan päätyyn tulee molemmin puolin säleköiden kohdille betoniruukut 1000x600x720 mm. Istutusruukkuhin istutetaan japaninkelasköynnös sekä juurelle kangasajuruoho.

Kaupunginosa / korttel	Hämeenlinna			Vieromiesmerkintä
Rakennusohjelma	Phan pensukoitus			Piirustaja
Rakennusohje	Palvelukeskus Sampola			Mittakaava
	Brahnenkatu 26, 13100 Hämeenlinna			Vieromiesmerkintä
Suunnittelijan yhteystiedot	Hanna Laukkanen			Suunnittelija
	22.05.2021			
	hanna.laukkanen@student.hamk.fi			VIHER (RAK)

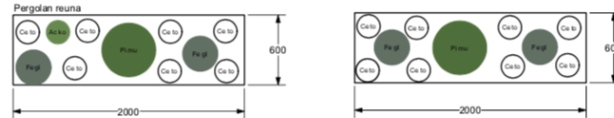
VECTORWORKS EDUCATIONAL VERSION

SAMPOLAN TAKAPIHAN ISTUTUKSET

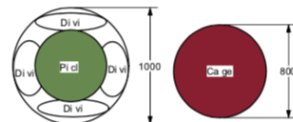
TEKONURMEN ISTUTUKSET

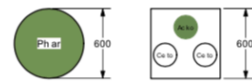
TEKONURMEN REUNAN ISTUTUKSET

ASUNTOLAN OVEN VIEREINEN RUUKKU

KÖYNNÖSRUUKUT x 4

KASVILISTA

Lyhenne	Tieteellinen nimi	suomalainen nimi	taimikoko	istutustiheys	kpl määrä
Puut					
La ka	Larix kaemferi 'Stiff weeper'	riippalehtikuusi	at 40		1
Pi cl	Picea clauca 'Conica'	kartiovalkokuusi	at 40		1
So au	Sorbus aucuparia	riippapihlaja	at 40		1
Sy jo	Syringa josikaea	unkarinsyreeni, rungollinen	at 40		1
Pensaat					
Mi de	Microbiota decussata	tuivio	at 40	0,8 m	2
Pi mu	Pinus mugo 'Pumilio'	kääpiövuorimänty	at 40	0,7 m	2
Perennat					
Al mo	Alchemilla mollis	jättipoimulehti	at 13	0,40 m	3
Ce to	Cerastium tomentosum	hopeahärkki	at 9	0,30 m	16
Er pl	Eryngium planum 'Blue Hobbit'	sinipikkiputki	at 13	0,40 m	6
Fe gl	Festuca glauca	sininata	at 9	0,30 m	6
Ge ma	Geranium macrorrhizum	tuoksukurjenpolvi	at 9	0,35 m	4
Ge or	Geranium 'Orion'	jalokurjenpolvi	at 9	0,35 m	5
He mi	Heuchera micrantha 'Palace Purple'	purppurakeijunkukka	at 13	0,30 m	4
Ph ar	Phalaris arundinacea 'Picta'	viruhelpi	at 13	0,30 m	3
Re ba	Red Baron	humesilikkiheinä	at 13	0,30 m	3
Sa sy	Salvia x sylvestris 'Blue Queen'	loistosalvia	at 9	0,30 m	7
Se Ca	Sedum 'Carl'	isomaksaruoho 'Carl'	at 9	0,35 m	3
St by	Stachys byzantina	nukkapähkämö	at 13	0,30 m	6
Th se	Thymus serpyllum	kangasajuruoho	at 9	0,30 m	17
Köynnökset					
Ac ko	Actinidia kolomikta	kiinanlakkuköynnös	at 9	1 m	5

Betoniset istutusaltat 1500x1500x700 sijaitsevat aurinkoisella paikalla. Istutusaltaiden pohjalle tehdään salaojitus ja laitetaan lecasoraa noin 7 cm kerros, jonka päälle katekangas. Istutusaltaiden tuoteistettu kasvualueen paksuus on noin 600 mm. Kasvualueen tulee olla keskivinteikas ja hyvin läpäisevä. Kasvualueen joukkoon lisätään kastelukiteitä / perliittiä ja erikseen mainittujen perennojen kohdalle hiekkaa. Istutusalueella ei käytetä katetta vaan kasvien on tarkoitus peittää istutusalue kokonaan. Kasvit on valittu niin, että ne ovat myrkyttömiä ja istutus kukki kevästä syksyyn. Myös kasvien syysväri ja lehtien koristeisuus on huomioitu. Jokaiselle kasvualueelle on oma teemaväri. Tekonurmen kasvualueissa värit ovat punainen, sininen ja keltainen. Pitkänmallaista kasvualueita väriteema valkoinen / harmaa ja yrttipuutarhassa keltainen ja oranssi.

Asuntolan pääoven vireen tulee kolme istutusruukku, joissa isommissa harmaassa ruukussa kartiovalkokuusi ja ympärillä valkoista Dianaa, keskimäiseen punaiseen ruukkuun istutetaan Kanna Black Knight ja pienimpään oranssin ruukkuun istutetaan viruhelpi ja kausikukkia. Istutusruukkujen pohjalle tehdään salaojitus lecasorasta noin 6 cm. Istutusruukun tuoteistettu kasvualue on keskivinteikas ja hyvin läpäisevä. Kasvualueen joukkoon lisätään kastelukiteitä.

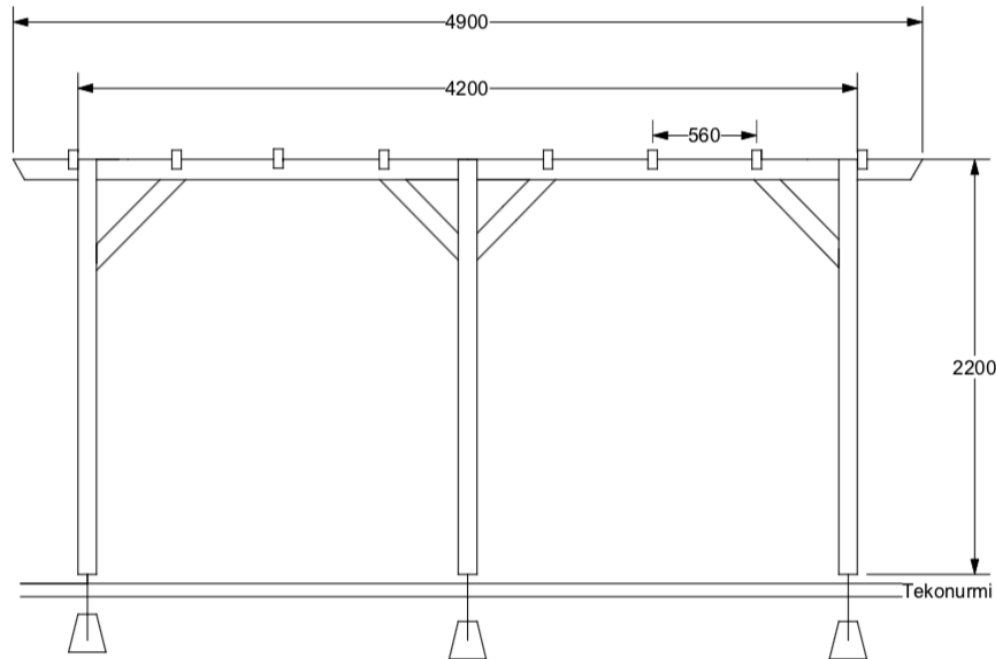
Aidan vireen tulee betoniruukut 600x600x720 mm. Istutusruukkujen pohjalle tehdään salaojitus lecasorasta noin 7 cm. Kasvualueen joukkoon lisätään kastelukiteitä / perliittiä. Kaikkien istutusruukkuihin istutetaan kiinanlakkuköynnöstä sekä reunalle hopeahärkkiä.

Yrttipuutarhaan istutetaan erillisen ohjeen mukaisesti yrttejä ja keltaisia sekä oransseja syöttäviä kukkia kuten kehäkukkaa ja krassia. Yrttien kasvualueen lisätään hiekkaa.

Pylväsampellit asennetaan ja istutetaan erillisen ohjeen mukaisesti.

Kaupunginosa / kortteli	Hämeenlinna		Vaivamäärä
Rakennusnumeros	Phan peruskorjaus	Phasuumittelu	
Rakennusnimi	Palvelukeskus Sampo	Phasuumittelu	
	Brahnenkatu 26, 13100 Hämeenlinna	Vihersuunnitelma	1:20
Suunnittelijan yhteystiedot	Päiväys	Suunnitelma	
Hanna Laukkanen	22.05.2021	VIHER (RAK)	
hanna.laukkanen@student.hamk.fi			

VECTORWORKS EDUCATIONAL VERSION

Materiaali:

3 kpl 100x100x2200 painekyllästetty tolppa
 2 kpl 50x125x2450 painekyllästetty lankku
 8 kpl 50x125x800 painekyllästetty lankku

3 kpl tolppakenkiä 100x100 tolpile
 Tolpan jalkaan valetaan betoniantura

Käytetään RST terassiruuveja

Kaupunginosa / kortteli Hämeenlinna		Viranomaismerkintöjä	
Rakennustoimenpide Pihan peruskorjaus		Piirustuslaji Pihasuunnittelu	
Rakennuskohde Palvelukeskus Sampola Brahenkatu 26, 13100 Hämeenlinna		Piirustuksen sisältö Detalji A-A	Mittakaava 1:25
Suunnittelijan yhteystiedot Hanna Laukkanen hanna.laukkanen@student.hamk.fi		Päiväys 20.05.2021	Suunnitteluala VIHER (RAK)

VECTORWORKS EDUCATIONAL VERSION

VIHERSUUNNITELMA

PALVELUKESKUS SAMPOLA

SISÄLLYSLUETTELO

1.	Johdanto	3
2.	Nykytila	4
3.	Toiminnot	5
4.	Pihan kalusteet ja varusteet	6
5.	Takapihan istutukset	7
5.1	Asuntolan sisäänkäynti	8
5.2	Takapihan pylväsampellit	9
5.3	Terassin kasvulaatikat	10
5.4	Takapihan aistipolku	11
6.	Parvekekasvihuone	12
7.	Etupihan istutukset	13
7.1	Pääoven istutukset	14
7.2.	Etupihan istutukset pääovella.....	15
7.3	Etupihan oleskelualue	16
6.	Sampolan kasvit	17
8.1	Perennat	18
8.2	Puut ja pensaas	22
8.3	Köynnökset	24
8.4	Yrtit	25
8.5	Yksivuotiset kukat	28
9.	Hoitosuunnitelma	29
9.1	Hoitokalenteri	30
10.	Puuhastelua puutarhaan	31

1. JOHDANTO

Vihersuunnitelman on tarkoitus antaa suuntaviivat Palvelukeskus Sampolan viheristutuksiin.

Tarkoituksena on luoda esteetön, kuntouttava ja aisteja stimuloiva puutarha, jossa toimintakeskuksen asiakkaat ja henkilökunta sekä toimintakeskuksen yhteydessä olevan palvelutalon asukkaat voivat viettää aikaa päivittäin. Puutarhassa voidaan viettää aikaa passiivisesti kasveista ja taiteesta nauttien tai aktiivisesti kasveja hoitaen tai pelejä pelaten. Puutarhassa tullaan myös toteuttamaan työpajoja puutarhan hoidon ja taiteen parissa.

Tässä työssä on kuvailtu Sampolan pihan toiminnot, kalusteet ja varusteet, istutukset, tietoa istutettavista kasveista sekä niiden hoidosta.

Kuva: Laukkanen, H.

2. NYKYTILA

Nykyinen piha-alue on nostettu ja paalutettu kansirakenteeksi syksyllä 2020 ja ruokalan yhteyteen on rakennettu katettu terassi, josta aukeaa myös markiisi.

Takapiha on noin 800 m² ja laatoitettu 30x30 cm vaalean harmailla betonilaatoilla. Pihalla on hiekkapelikenttä sekä noin 30 m² kivituhka-alue, johon asennetaan tekonurmi kesän 2021 aikana.

Pihalle on uusittu myös valaisimet, varastorakennus sekä roskien kierrätyspiste. Takapihalta on kulku palvelutalon asuntoihin sekä palvelutalon ruokalaan.

Etupiha paalutetaan ja nostetaan kesän 2021 aikana. Etupihalle asennetaan 30x30 vaaleanharmaata betonilaattaa sekä asfaltti ja uudet valaisimet. Etupihalle jää tontin ainoat kaksi istutusaluetta talon viereen, johon istutetaan pensasta, perennaa sekä sipulikukkia.

Piha sijaitsee 2-3 vyöhykkeen rajamailla ja piha on etelän suuntaan, joten se on aurinkoinen, kesällä jopa paahteinen.

Sampolan takapiha rajoittuu puistoon, joten pihan ulkopuolinen näkymä on kasvukaudella vihertävä ja tuo luonnon osaksi pihan tunnelmaa.

Kuva: Laukkanen, H.

3. TOIMINNOT

Takapihan toiminnot jakaantuvat viiteen eri toimintaan sekä kulkuväyliin.

Takapihan oleskelu ja aistipuutarha keskittyvät tekonurmen alueelle, jonka ympärille sijoittuu pihan suurimmat kasvualtaat sekä kaksi penkkiä.

Suuri moduulipenkki mahdollistaa oleskelua pelejä, taidetta tai puiston luontoa seuraillen tai seurustellen. Toivottu pihakeinu sijoitetaan parvekkeen alle auringolta ja sateelta suojaan, jossa on rauhallisempi oma oleskelunurkkaus.

Katetulla terassilla voi nauttia päivän ateria- ja kahvihetkistä ja seurustella.

Hyötypuutarha sijoitetaan luontevasti terassin reunalle, josta voi keittiön emäntä sekä ruokailijat hyödyntää satoa.

Hiekkaisen pelikentän viereen hälytysajoneuvon nostopaikalle maalataan shakkiruudukko. Siinä voidaan pelata myös muita siirrettäviä pelejä, kuten sulkapalloa.

Puutarhataide on sijoitettu pihan keskelle ja levittäytyy myös ympäri pihaa, jolloin taidetta voidaan katsella ja tutkia monesta eri suunnasta.

Kulkuväylät sijoittuvat luontevasti pääoven, ruokalan oven, roskien kierrätyspisteen ja pihatien väleille.

PALVELUKESKUS SAMPOLAN PIHAN TOIMINNOT

Kuva: Laukkanen, H.

4. PIHAN KALUSTEET JA VARUSTEET

Takapihaan sijoitetaan oranssiset betoniset Elpark Concrete kasvualtaat kooltaan:

- 3 kpl 1500x1500x 700 mm
- 3 kpl 2000x620x720 mm + 50 mm jalat
- 6 kpl 1000x620x720 mm + 50 mm jalat / työpajassa tehdyt puiset
- 4 kpl 600x600x700 mm + 50 mm jalat

Lappset:

- Ortofioriera istutuspöytä / puusta toimintakeskuksessa tehty istutuspöytä
- Imse keinu 2600x1000x1700 mm

Leikkiturva:

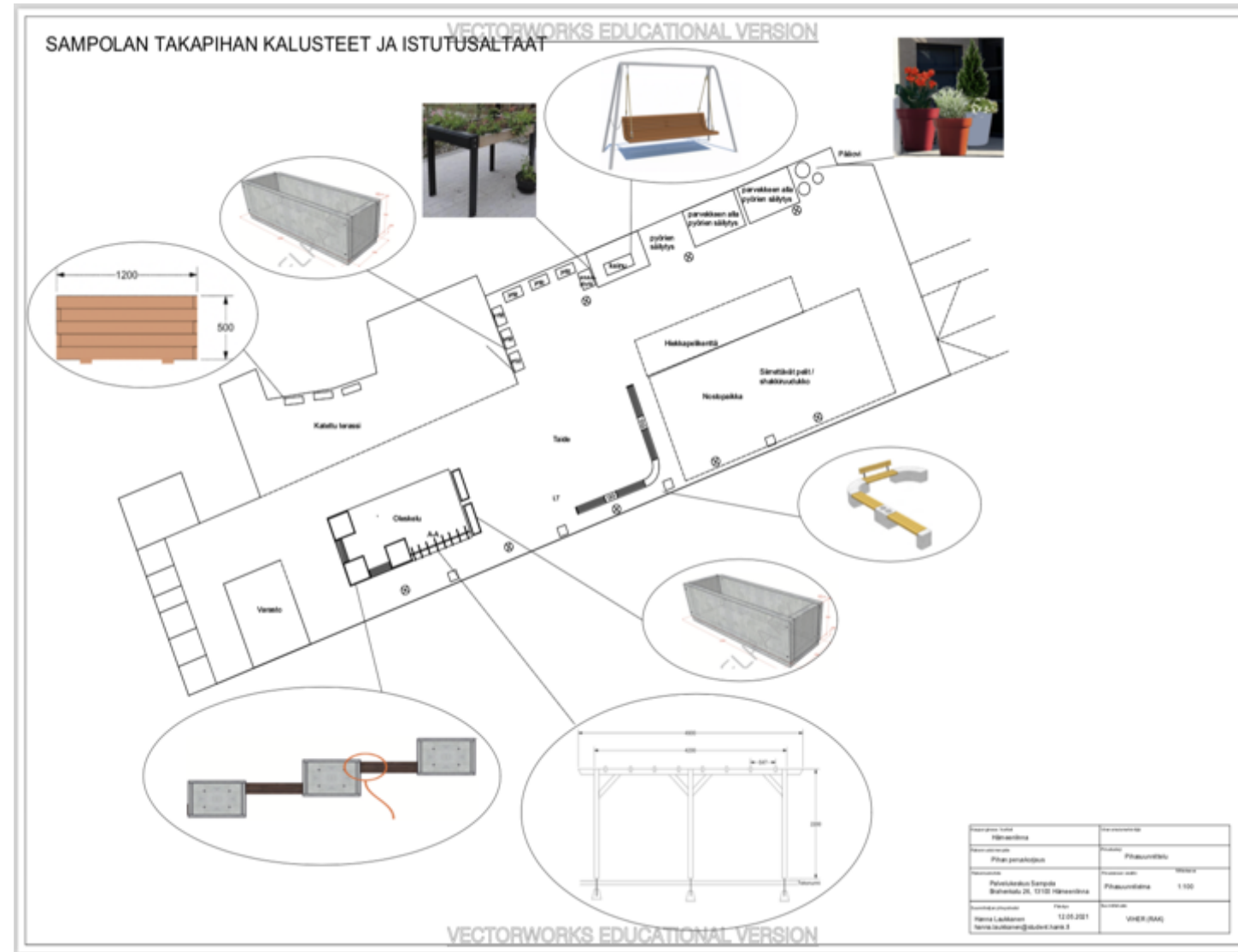
- Betoninen / puinen moduulipenkkejärjestelmä

Shetelig:

- 4 kpl halk. 1000 mm Atech Extravase-ruukku, värinä Quarz Grey
- 5 kpl halk. 800 mm Atech Extravase-ruukku, värinä Traffic Red
- 4 kpl halk. 600 mm Atech Extravase-ruukku, värinä Traffic Orange

Muuta:

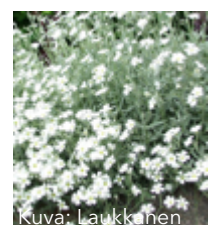
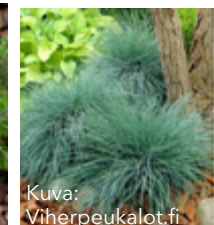
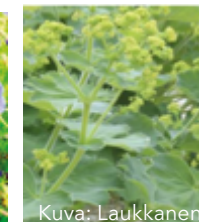
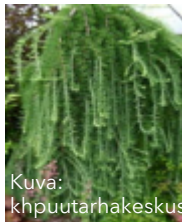
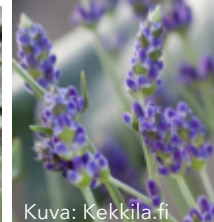
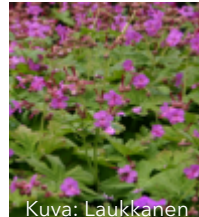
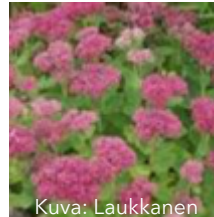
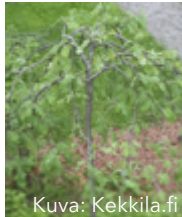
- 3 kpl puiset istutusaltaat terassille (valmistetaan toimintakeskuksessa)
- Pergola (Detalji A-A)
- Betonilaattaan maalataan shakkiaruutu + nappulat
- Ötökkähotelli (toimintakeskuksen valmistama)
- Pihataide

5. TAKAPIHAN ISTUTUKSET

Takapihan istutusaltaissa ovat väriteemat: punainen, violetti, sininen, valko-vihreä sekä hyötypuutarhassa ja terassilla kelta-oranssi.

Istutusaltaiden monivuotiset kasvit riveittäin.

[illegible]

5.1 ASUNTOLAN SISÄÄNKÄYNTI

Asuntolan sisäänkäynnin vierelle laitetaan ympärivuotiset UV-suojatut kierrätetystä polyeteenista valmistetut Atech Extravase-ruukut Shetelig yritykseltä. Ruukkujen värit toistavat takapihan värejä ja ovat kolmessa eri koossa. Värikkäät ja näkyvät ruukut sekä runsas kasvillisuus ohjaavat vieraan hyvin sisäänkäynnille.

Istutusehdotus

Harmaa, halkaisija 1000 mm: valkokartiokuusi `Conica` (*Picea clauca* `Conica`), Diana (valk.) (*Diascia vigilis*).

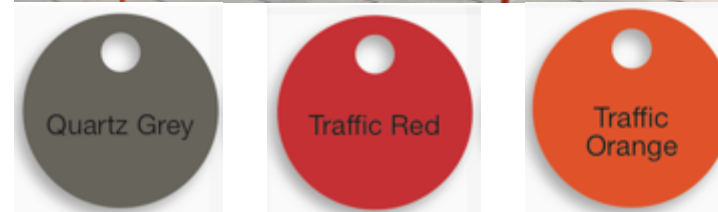
Punainen, halkaisija 800 mm: kanna (*Canna x generalis*)

Oranssi, halkaisija 600 mm: koristeheinä viiruhelppi (*Phalaris arundinacea* `Picta`)

Valkokartiokuusi ja viiruhelppi ovat monivuotisia ja voidaan jättää talveksi ruukkuihin. Diana poistetaan syksyllä ja tilalle istutetaan callunaa. Kannan mukula voidaan halutessa kaivaa ylös ja talvettaa viileässä 10-15 asteisessa sisätilassa ja istuttaa uudelleen kevättalvella.

Kuva: Laukkanen, H.

5.2 TAKAPIHAN PYLVÄSAMPPELIT

Shetelig tai J-trading:

- 3 kpl pylväsamppeleita, halkaisija 650 mm kiinnitetään talon pylväisiin tai vieressä oleviin valaisimiin noin puutarhurin korkeudelle, jolloin kukkia on helppo hoitaa ja katsella.

Pylväsamppelein istutuksia voidaan muuttaa vuosittain. Istutus-esimerkissä 1 on istutettu riippapelargoniaa ja hopeavitjaa ja esimerkissä 2 on petunia / miljoonakelloa / diana sekä tuoksupielusta / riippaverbena, joita voi vaihdella saatavuuden mukaan.

Kuva: Laukkanen, H. muokattu photoshopilla

PYLVÄSAMPPELIT

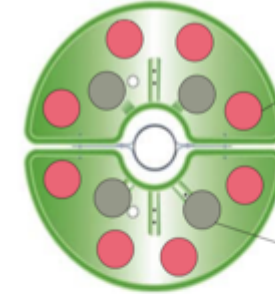
Green city, J-trading

Halkaisija 0,65 m

Esimerkki 1
VECTORWORKS EDUCATIONAL VERSION

650

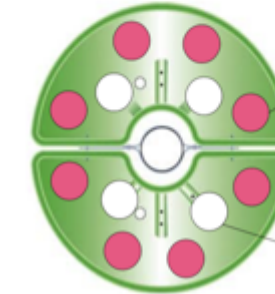

riippapelargoni
esimerkiksi: "Super cascade"
tai "Super Cascade" roosa

hopeavitja,
Silvernurvande "Silver Falls"

Esimerkki 2

650

Vaaleanpunainen, fuksianpun, violetti
petunia, Petunia x hybrida
tai
miljoonakello, Calibrachoa
tai
diana, Diascia vigikis

Valkoisen tai lilian sävyiset
tuoksupielus, Lobularia maritima
tai
riippaverbena, Luddverbena

VECTORWORKS EDUCATIONAL VERSION

Kuva: Laukkanen, H.

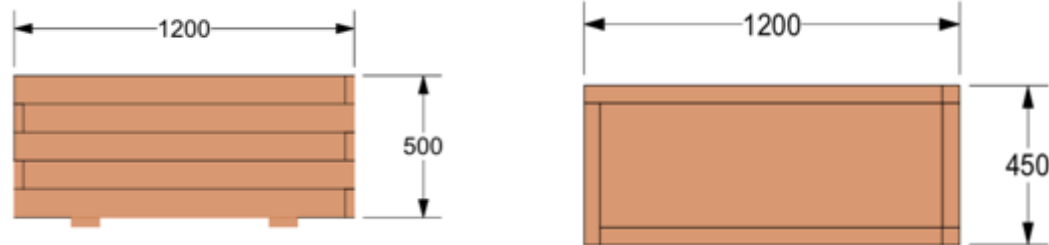
5.3 TERASSIN KUKKALAATIKOT

Terassille tehdään puusta kolme kukkalaatikkoa, jotka sijoitetaan ruokalan ikkunoiden eteen, pylväiden väleihin. Laatikot tehdään kestopuusta ja sävytetään samaan oranssinruskean sävyyn kuin varasto. Terassin kalusteet ovat harmaan sävyisiä.

Ruukkuihin istutetaan keltaisia, punaisia ja oransseja kesäkukkia, kuten on terassin toisella puolella yrttitarhassa. Kukkalaatikoihin voidaan istuttaa keväällä esimerkiksi pensaskrassia (*Tropaeolum majus* `Tom Thum`) tai tuoksuva punaväriminttu (*Monarda didyma*).

Terassin pöydille voidaan laittaa pienissä ruukuissa vuoroin keltaista, oranssia, punaista ja valkoista tähtisilmää (*Osteospermum*).

Terassin yrttitarhan päätyyn asennetaan roikkumaan mansikka- ja tomaattiampeleita.

Kuva: Laukkanen, H. muokattu photoshopilla

5.4 TAKAPIIHAN AISTIPOLKU

Oleskelualueen viereen voidaan sijoittaa pieni aistipolku, jota voi kävellä paljain jaloin tai sukilla kesäisin ja tuntee jalanpohjassa erilaisia materiaaleja. Aistipolun materiaalit tulee asentaa samalle tasolle betonilaattojen kanssa. Aistipolulla on erilaisia luonnonmateriaaleja, kuten kuvassa vasemmalta alkaen:

- Hiekka
- Maksaruoho
- Turvakate
- Kivituhka
- Puukiekot
- Sammal
- Sileät luonnonkivet
- Lankkulauta

Myös istutusaltaiden reunoille voidaan tuoda esimerkiksi sileitä kiviä, puukiekoja tai käpyjä kosketeltaviksi.

Kuva: Laukkanen, H.

6. PARVEKEKASVIHUONE

Asuntolan yhteinen lasitettu parveke kunnostetaan kasvihuonekäyttöön. Parvekekasvihuoneessa viljellään mm. kasvihuonekurkkua, runkotomaattia, paprikaa, chiliä sekä salaatteja.

Kasveja viljellään Orthexin harmaissa tai valkoisissa altakasteluruukuissa sekä Biolanin altakasteluruukuissa. Kasvualustana käytetään Biolanin tai Kekkilän luonnonmukaista kasvusäkkiä. Kasvusäkki sisältää kevyesti peruslannoitetun kasvualustaosan ja erillisen varastolannoiteosan, jolloin ravinteet riittävät koko kasvukaudeksi ja kasteluun käytetään pelkkää vettä.

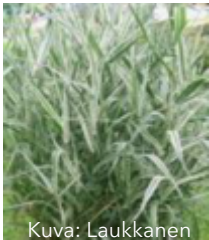
Pauliina säiliöruukku
ø 30 cm
(30 x 30 x 30 cm)

Pauliina säiliöruukku
ø 40 cm
(40 x 40 x 35 cm)

Kuva: Laukkanen, H.

Kausittain vaihtuvat
yksivuotiset kukat

7.1 PÄÄOVEN ISTUTUKSET

Pääoven molemmin puolin laitetaan ympärivuotiset UV-suojatut kierrätetystä polyeteenista valmistetut Atech Extravase-ruukut Shetelig yritykseltä. Ruukkujen värit toistavat takapihan värejä ja ovat kolmessa eri koossa. Värikkäät ja näkyvät ruukut sekä runsas kasvillisuus ohjaavat vieraan hyvin sisäänkäynnille.

Ruukkujen pohjalle laitetaan lecasoraa sekä Mona altakastelujärjestelmä, joka vähentää kastelukertoja.

Istutusehdotus

Harmaa, halkaisija 1000 mm: kartiovalkokuusi `Conica` (*Picea clauca* `Conica`), suikeroalpi (*Lysimachia nummularia*).

Punainen, halkaisija 800 mm: verenisara rungollinen (*Fuchsia sp.*), Diana (valk.) (*Diascia vigilis*), hopeaputous (*Silvernjurvinde* `Silver Falls`).

Oranssi, halkaisija 600 mm: koristeheinä viiruhelppi (*Phalaris arundinacea* `Picta`).

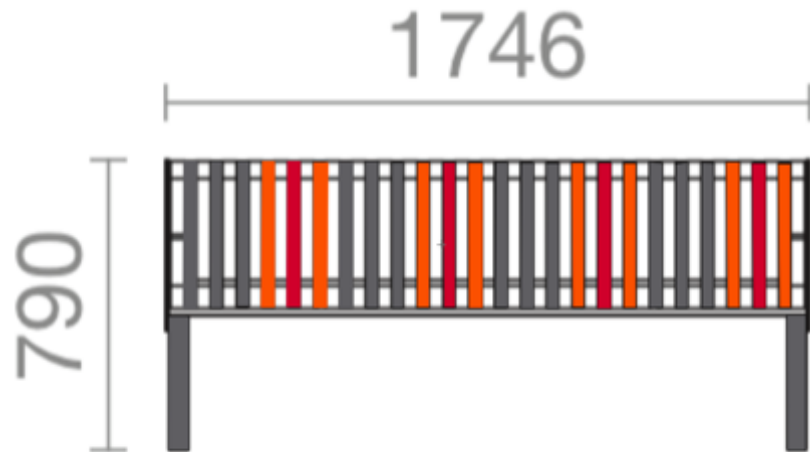
Kuva: Laukkanen, H.
muokattu photoshopilla

7.2 ETUPIIHAN ISTUTUKSET PÄÄOVELLA

Pääoven viereiseen nurkkaukseen tulee Sheteligiltä Pastel-penkki, joka toistaa samoja ruukkujen sävyjä (Pastel-penkkiin asiakas voi itse valita värisävyt).

Nurkkaan laitetaan punainen 800 mm ruukku, johon istutetaan kiinanlaikkuköynnös *tinidia kolomikta* sekä valkoista Dianaa (*Diascia vigilis*).

Kuva: Laukkanen, H.
muokattu photoshopilla

7.3 ETUPIHAN OLESKELUALUE

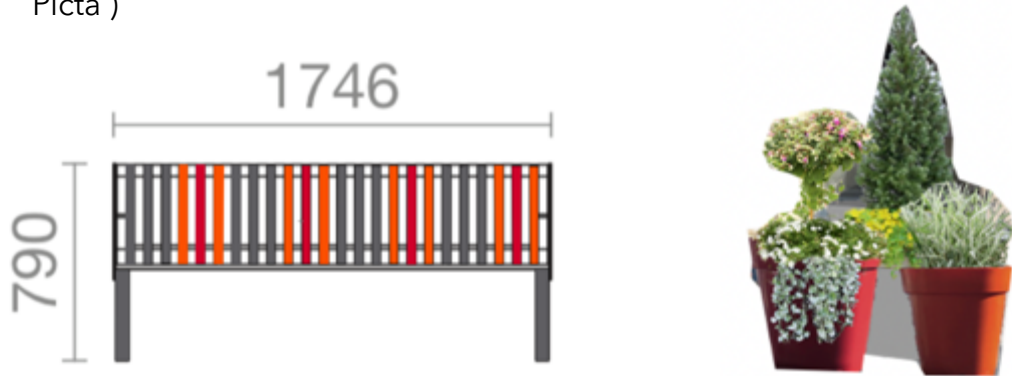
Verstasmyymälän oven viereisen oleskelualueen tummemmat, vanhat laatat putsataan ja maalataan osaksi pihan taidekokemusta samoilla laattamaalin sävyillä (oranssi, harmaa, vaalea beige) mitä käytetään takapihalla. Hiekalle varattu laatikko siirretään vieressä olevan parvekkeen alle.

Parvekkeen alle sijoitetaan Sheteling Pastel-penkki. Taivasalle sijoitetaan Atech Extravase-ruukut, joissa sama istutusehdotus mitä pääovien vieressä.

Harmaa, halkaisija 1000 mm: valkokartiokuusi `*Conica*` (*Picea clauca* `*Conica*`), suikeroalpi (*Lysimachia nummularia*).

Punainen, halkaisija 800 mm: Rungollinen verenisara (*Fuchsia sp.*), valkoinen diana (*Diascia vigilis*), hopeaputous (*Silvernjurvinde* `*Silver Falls*`).

Oranssi, halkaisija 600 mm: koristeheinä viiruhelppi (*Phalaris arundinacea* `*Picta*`)

Kuva: Laukkanen, H.

8. SAMPOLAN KASVIT

Kasvien valinnassa on otettu huomioon piha-alueen käyttötarkoitus, kasvuolot, kasvien ilmastollinen kestävyys, hoitotason tavoitteet, kasvillisuuden ulkonäkö ja yhteensopivuus.

Kaikki monivuotiset ja yksivuotiset kasvit on valittu niin, että niillä on mahdollisimman hyvät mahdollisuudet selvitä kasvualtaissa ja ruukuissa talven pakkasilta sekä eteläpihan auringon paahteilta.

Kaikki monivuotiset ja yksivuotiset kasvit ovat myrkyttömiä.

Kasveiksi on valittu aisteja stimuloivia kasveja. Kasveja, joita on mukava koskettaa, tuoksutella sekä maistella. Mukana on perhoskasveja eli mesikasveja perhosia varten.

Istutuksissa on tuoksuvia kasveja, joiden tuoksut voivat herättää hyviä muistoja. Myönteisillä tunnetilojen herättävillä muistoilla voidaan edistää paranemista ja hyvinvointia.

Istutuksissa on eri tuntuksia kasveja. Kasvi voi tuntua pehmeältä, karvaiselta, sileältä tai kovalta. Kasveista voi saada monenlaisia elämyksiä kosketuksen kautta.

Myös makuaisti on otettu huomioon ja pihan yrttilaatikoista voi käydä maistelemassa erilaisia yrttejä ja syötäviä kukkia. Yrttejä kannattaa poimia pitkin kesää, jolloin yrtit tuuheutuvat ja satoa saadaan koko kasvukautena.

Ruukuissa ja istutusaltaissa voidaan kasvattaa lähes kaikkea, kukkia, maustekasveja, vihanneksia, pensaita ja pieniä puita, riippuen kasvualustan syvyydestä.

Perennat eivät kuki yhtä kauan kuin yksivuotiset kesäkukat, joten perennoista on valittu lajeja, joilla on myös kauniit lehdet sekä perennoja, jotka kukkivat eri aikoihin.

Perennaistutuksia voidaan myös tarvittaessa täydentää yksivuotisilla kukilla.

Yksivuotisilla kesäkukilla voidaan muuttaa joka kesä pihan tunnelmaa. Jotta yksivuotiset kukat jaksavat kukkia syksyyn asti, on hyvä nyppiä kuihtuneet kukat pois.

Ruukkujen pohjalle tehdään salaojitus lecasorasta. Perussääntönä on 1 cm lecasoraa 10 cm kasvualustaa kohden.

Kasvualustan tulee olla ravinteikasta ja hyvin läpäisevää. Kasvualustaan lisätään biohiiltä ehkäisemään kasvualustan tiivistymistä, sitomaan vettä ja vähentämään ravinnehukkaa. Yrttiruukkuihin lisätään kasvualustan sekaan hiekkaa.

Huom!

Yhteiselle piha-alueelle suunniteltujen ruukkuistutuksien lisäksi kasveja ja kukkaloistoa saadaan lisättyä pihan ilmeeseen, jos asukkaat innostuvat laittamaan parvekelaatikat omien parvekkeidensa kaiteille.

Etupihalle voidaan istuttaa 3 kpl kapeita serbiankuusia parkkipaikan ja kävelytien väliin jäävälle nurmialueelle. Kuuset istutetaan valaisimien väleihin, noin puoliväliin nurmialuetta.

8.1 PERENNAT

Alchemilla mollis, jättipoimulehti

Korkeus: 30-40 cm, monivuotinen

Kukinta: kesäkuu-heinäkuu, hunajantuoksuiset vihertävät kukinnot

Lehdistö: poimulehtinen, himmeänvihreä

Kasvualusta: vaatimaton kasvualustan suhteen

Taimiväli: 40 cm

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, hajuaisti

Hoito/ muuta: Pitkäikäinen ilman erityistä hoitoa. Leviämistä voidaan estää poistamalla kukkavarret ennen siementen kypsymistä.

Kuva: Laukkanen, H.

Cerastium tomentosum, hopeahärkki

Korkeus: 10-20 cm, monivuotinen

Kukinta: kesä-heinäkuussa, valkoiset kukat

Lehdistö: hopeanhohtoinen kasvusto

Kasvualusta: läpäisevä, niukkaravinteinen - keskiravinteikas maa

Taimiväli: 30 cm

Aistit: näköaisti, tuntoaisti

Hoito: Kuivuneet versot leikataan keväällä. Mattomaisesti leviävä.

Kuva: Laukkanen, H.

Eryngium planum `Blue Hobbit`, sinipiikkiputki

Korkeus: 60-80 cm, monivuotinen

Kukinta: heinäkuu-elokuu, metallinsiniset kukat
Kukkii runsaasti ja pitkään.

Lehdistö: sinihopea

Kasvualusta: läpäisevä, ravinteikas maa

Taimiväli: 40 cm

Aistit: näköaisti, tuntoaisti

Hoito/ muuta: Sopii hyvin ruukkuihin, perhoskasvi

Kuva: Laukkanen, H.

Festuca glauca, sininata

Korkeus: 15-45 cm

Kasvuaika: monivuotinen

Kukinta: kukintokorret nousevat kesä-heinäkuussa

Lehdistö: sinilehtinen, mätäsmäinen koristeheinä

Kasvualusta: läpäisevä, niukkaravinteinen - keskiravinteikas

Taimiväli: 30 cm

Aistit: näköaisti ja tuntoaisti, pyöreäkasvuinen, mätäsmäinen

Hoito / muuta: Talvehtii lumen alla, vähälumisena talvena talvisuojaus tarpeen. Talvehtineet lehdet leikataan alas keväällä.

Kuva: Viherpeukalot.fi

Geranium macrorrhizum*, tuoksukurjenpolvi*Korkeus:** 30-40 cm, monivuotinen**Kukinta:** kesäkuu-heinäkuu, roosat kukat**Lehdistö:** kauniin vihreät ja liuskoittuneet**Kasvualusta:** vaatimaton kasvualustan suhteen, viihtyy niin kuivassa kuin kosteassa maassa**Taimiväli:** 35 cm**Aistit:** tuntoaisti, hajuaisti, näköaisti**Hoito:** Ei kaipa erityistä hoitoa, voidaan lisätä jakamalla kukinnan jälkeen ja leviää maavarsien avulla.

Houkuttaa perhosia.

Heuchera micrantha* `Palace Purple`, purppurakeijunkukka*Korkeus:** 20-30 cm, monivuotinen**Kukinta:** kesäkuu-heinäkuu, valk. kukat**Lehdistö:** purppuranpunaiset lehdet**Kasvualusta:** vaatimaton kasvualustan suhteen**Taimiväli:** 30 cm**Aistit:** näköaisti, tuntoaisti, hajuaisti**Hoito / muuta:** Keväällä kalkitaan ja lannoitetaan.

Kuihtuneet kukkavanat poistetaan kukinnan jälkeen, jolloin lehdistö pääsee oikeuksiinsa. Suojataan vähälumisilla paikoilla talveksi havuilla.

Geranium* `Orion`, jalokurjenpolvi Orion*Korkeus:** 40 cm, monivuotinen**Kukinta:** kesäkuu-heinäkuu, siniset kukat**Lehdistö:** kauniin vihreät ja liuskoittuneet**Kasvualusta:** vaatimaton kasvualustan suhteen, viihtyy niin kuivassa kuin kosteassa maassa**Taimiväli:** 35 cm**Aistit:** tuntoaisti, hajuaisti, näköaisti**Hoito / muuta:** Ei kaipa erityistä hoitoa, voidaan lisätä jakamalla kukinnan jälkeen ja leviää maavarsien avulla. Houkuttaa perhosia.***Hosta* `Fire and ice`, jalokuunlilja `Fire and ice`****Korkeus:** 30-50 cm, monivuotinen**Kukinta:** elokuu, vaalean lilat kukat**Lehdistö:** tumman vihreät ja puhtaan valkoiset**Kasvualusta:** tuore, runsasmultainen maa**Taimiväli:** 25 cm**Aistit:** näköaisti, tuntoaisti**Hoito / muuta:** Helppohoitoinen ja kestävä perenna. Kalkitaan ja lannoitetaan keväisin.

***Monarda didyma*, punaväriminttu**

Korkeus: 70-100 cm, monivuotinen

Kukinta: heinäkuu- elokuu, runsaat punaiset kukat

Lehdistö: sahalaitaiset, soikeat lehdet

Kasvualusta: hiekansekainen multava maa, viihtyy missä tahansa

Taimiväli: 30 cm

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, hajuaisti

Hoito / muuta: Jos ei haluta kasvin leviävän joka puolelle, tulee rönsyt poistaa. Kasvi on jaettava parin vuoden välein koska se kuolee keskeltä.

Tämä hyvä istuttaa omaan ruukkuun!

Phalaris arundinacea`Picta`, viiruhelpi

Korkeus: 70-100 cm, monivuotinen

Kukinta: heinäkuu-syyskuu, kellertävät kukat

Lehdistö: pystykasvuiset, valkoviiruiset lehdet

Kasvualusta: viihtyy missä tahansa

Taimiväli: 30 cm

Aistit: näköaisti, tuntoaisti

Hoito / muuta: kestävä ja helppohoitoinen koristeheinä.

Leviää voimakkaasti, ruukkuun ei istuteta muita kasveja!

Aurinkoinen - varjoinen kasvupaikka.

***Red Baron*, hurmesilkkiheinä**

Korkeus: 30-40 cm, monivuotinen

Lehdistö: punainen, joka syvenee kesän edetessä ja syksyllä kauniin kuparinen

Kasvualusta: ravinteikas, läpäisevä kasvualusta

Taimiväli: 30 cm

Aistit: näköaisti ja tuntoaisti

Hoito / muuta: Kannattaa suojata talveksi

Liite 3 / 20

Salvia x sylvestris`Blue Queen`, loistosalvia

Korkeus: 40-70 cm, monivuotinen

Kukinta: kesäkuu-syyskuu, sinililat kukat, pitkä kukinta

Lehdistö: pehmeät, harmahtavat lehdet ovat kapean keihäsmäiset ja hammaslaitaiset

Kasvualusta: läpäisevä, hiekansekainen, keskiravinteikas maa

Taimiväli: 30 cm

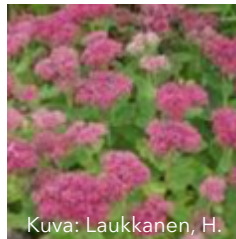
Aistit: tuntoaisti, hajuaisti, näköaisti,

Hoito / muuta: Kukkineet kukinnot kannattaa leikata pois, jolloin voi edistää toisen kukinnan muodostumista. Kasvi kannattaa jakaa kolmen - neljän vuoden välein. Koko kasvi tuoksuu ja houkuttaa perhosia.

Saxifraga hostii*, isorikko*Korkeus:** 10 / 50 cm, monivuotinen**Kukinta:** heinäkuu-elokuu, valkoiset tähtimäiset kukat**Lehdistö:** vihreänharmahtava, sahalaistainen**Kasvualusta:** läpäisevä, ravinteikas maa**Taimiväli:** 30 cm**Aistit:** näköaisti, tuntoaisti**Hoito / muuta:** Jaetaan tarvittaessa keväisin, kukkia voi leikata maljakkoon

Kuva: Laukkanen

Sedum `Carl`*, isomaksaruoho Carl*Korkeus:** 40 cm, monivuotinen**Kukinta:** heinäkuu-lokakuu, aniliininpunaiset kukat**Lehdistö:** sinertävän vihreä, paksut mehevät lehdet**Kasvualusta:** tuore, ravinteikas, läpäisevä maa, kestää kuivuutta**Taimiväli:** 35 cm**Aistit:** tuntoaisti, näköaisti**Hoito / muuta:** Helppohoitoinen ja kestävä kasvi. Keväisin voidaan kalkita ja lannoittaa, voidaan lisätä jakamalla tai pistokkaista. Houkuttaa perhosia ja on talventörröttäjä.

Kuva: Laukkanen, H.

Stachys byzantina*, nukkapätkä*Korkeus:** 20-30 cm, kukinnot 40 cm, monivuotinen**Kukinta:** heinä-elokuu, ruusunpunaiset pienet kukat**Lehdistö:** harmaat, ehyet, soikean suikeat, pehmeänukkaiset lehdet**Kasvualusta:** läpäisevä, voidaan istuttaa puutarhamultaan, johon lisätään hiekkaa.**Taimiväli:** 30 cm**Aistit:** näköaisti ja tuntoaisti**Hoito / muuta:** Kalkitaan miedosti keväällä ja lannoitetaan. Leviää mattomaisesti rönsyjen avulla. Lehtiruusuke kuolee kasvin kukittua. Harvaksi muuttunut kasvusto jaetaan ja uudelleen istutetaan keväällä. Kukkavarret voi poistaa ennen kukintaa, jolloin rönsyilevät varret muodostavat vahvoja kauniita ruusukkeita.

Kuva: Kekkila.fi

Thymus serpyllum*, kangasajuruoho*Korkeus:** 3-10 cm, monivuotinen**Kukinta:** kesä-heinäkuussa, valkoiset tai liilat tuoksuvat kukat houkuttavat perhosia**Lehdistö:** pienet, tummanvihreät**Kasvualusta:** läpäisevä, niukkaravinteinen - keskiravinteikas maa**Taimiväli:** 30 cm**Aistit:** näköaisti ja tuntoaisti, hajuaisti, makuaisti, houkuttaa perhosia**Hoito / muuta:** Ei vaadi erityistä hoitoa. Voidaan istuttaa puutarhamultaan ja laittaa sekaan hiekkaa, viihtyy aurinkoisella ja paahteisella paikalla, talvehtii hyvin. Versoja ja lehtiä käytetään mausteena timjamin tapaan.

Kuva: Laukkanen, H.

8.2 PUUT JA PENSAAT

Larix kaemferi `Stiff weeper`, riippalehtikuusi

Korkeus: noin 150 cm, monivuotinen

Kukinta: ikivihreä

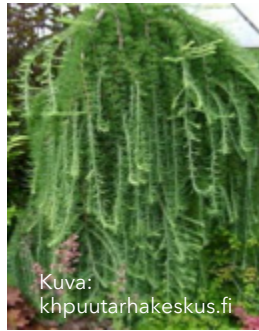
Lehdistö: keväällä raikkaan vihreät ja syksyllä keltaiset lehdet

Kasvualusta: kuiva tai tuore vettäläpäisevä kasvualusta

Taimiväli: 2 m

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, hajuaisti

Hoito / muuta: Juuripaakku istutetaan enintään 2-3 cm maanpinnan alle. Tuetaan hyvin istutuksen jälkeen

Picea clauca `Conica`, valkokartiokuusi `Conica`

Korkeus: noin 100-200 cm, monivuotinen

Kukinta: ikivihreä

Lehdistö: heleän vaaleanvihreät ja lyhyet, tiheäkasvuinen

Kasvualusta: kuiva tai tuore vettäläpäisevä kasvualusta

Taimiväli: 1 m

Aistit: näköaisti, tuntoaisti

Hoito / muuta: Suojataan kevätauringolta

Picea omorica, serbiankuusi

Korkeus: 800-1000 cm, monivuotinen

Kukinta: ikivihreä

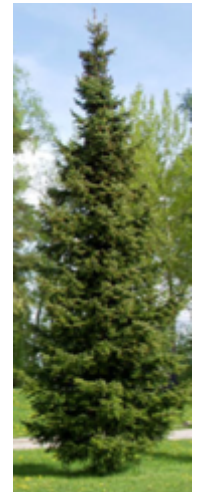
Lehdistö: päältä tummanvihreät ja alta hopeanhohtavat neulaset, tiheäkasvuinen

Kasvualusta: tuore runsasmultainen kasvualusta

Taimiväli: 2 m

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, hajuaisti

Hoito / muuta: Kapea ja tuuheaoksainen, kestävä ja terve puu. Helppohoitoinen kuusi.

Sorbus aucuparia, riippapihlaja

Korkeus: noin 200-500 cm, monivuotinen

Kukinta: kesäkuu, valkoiset kukat

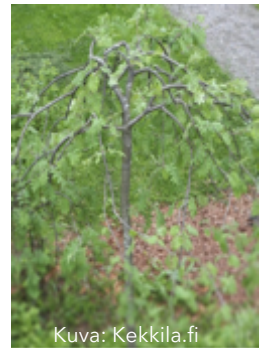
Lehdistö: upea oranssinpunainen syysväri

Kasvualusta: kuiva tai tuore vettäläpäisevä kasvualusta

Taimiväli: 2 m

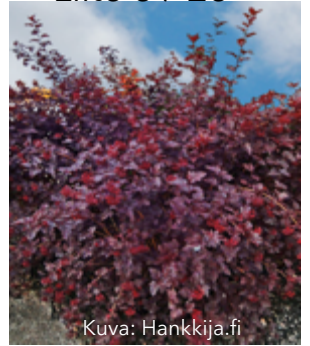
Aistit: näköaisti, tuntoaisti, hajuaisti

Hoito / muuta: Tuetaan istutuksen jälkeen. Keväisin kalkitaan ja lannoitetaan. Latvus pyritään kasvattamaan sateenvarjon muotoon. Rungosta poistetaan perusrungon tyvivesat ja latvuksesta ylöspäin kasvavat oksat. oksia typistetään, jotta kasvutapa saadaan leveämmäksi ja estetään oksien riippuminen maata vasten. Leikkausaika varhain keväällä tai loppukesästä.

Syringa josikaea*, unkarinsyreeni rungollinen*Korkeus:** 300-500 cm, monivuotinen**Kukinta:** kesäkuu, sinililat kukat**Lehdistö:** soikeat, tummanvihreät ja kiiltävät lehdet**Kasvualusta:** läpäisevä, ravinteikas maa**Taimiväli:** 3-4 m**Aistit:** näköaisti, pitkä kukinta, hajuaisti**Hoito / muuta:** Latvusta voi tarvittaessa harventaa poistamalla vanhimpia ja kuivuneita oksia parin vuoden välein keväällä ennen kasvuun lähtöä.

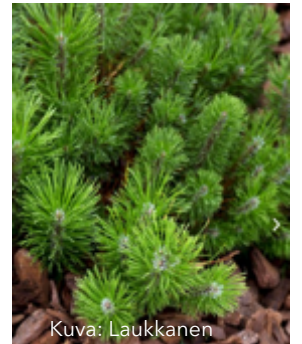
Kuva: Hankkija.fi

***Physocarpus opulifolius`Diabolo`,
purppuraheisiangervo*****Korkeus:** noin 150-200 cm, monivuotinen**Kukinta:** kesäkuussa valkoiset kukat**Lehdistö:** tumma lehdistö**Kasvualusta:** vaatimaton maan laadun suhteen**Taimiväli:** 1 m**Aistit:** näköaisti, tuntoaisti**Hoito / muuta:** Pensas kestää hyvin leikkaamista ja sen voi nuorentaa alasleikkaamalla tai poistamalla huonokuntoisia oksia keväällä ennen kasvuunlähtöä tai kesällä kukinnan jälkeen.

Kuva: Hankkija.fi

Microbiota decussata*, tuivio*Korkeus:** noin 50 cm, monivuotinen**Kukinta:** ikivihreä**Lehdistö:** ikivihreä**Kasvualusta:** niukkaravinteinen vettäläpäisevä kasvualusta**Taimiväli:** 80 cm**Aistit:** näköaisti, tuntoaisti, hajuaisti**Hoito:** Vaatimaton kasvupaikan suhteen. Sietää kuivuutta ja paahdetta mutta viihtyy myös varjoisammalla kasvupaikalla.

Kuva: Laukkanen

Pinus mugo*, kääpiövuorimänty*Korkeus:** 30-100 cm, monivuotinen**Kukinta:** ikivihreä**Lehdistö:** ikivihreä**Kasvualusta:** kuiva tai tuore vettäläpäisevä kasvualusta**Taimiväli:** 50 cm**Aistit:** näköaisti, tuntoaisti, hajuaisti**Hoito:** Lannoitus keväisin havu- ja rodolannoitteella. jos kasvustosta halutaan matala ja voimakkaasti haaroittuva, oksien vuosikasvaimia typistetään juhannuksen aikoihin.

Kuva: Laukkanen

8.3 KÖYNNÖKSET JA MARJAPENSAAT

Liite 3 / 24

Actinidia kolomikta kiinanlaikkuköynnös

Korkeus: 3-5 m, monivuotinen

Kukinta: kesäkuu, valkoiset kielolle tuoksuvat kukat

Lehdistö: kookkaat koristeelliset lehdet ovat alkukesällä valkokärkisiä, loppukesällä punavalkolaikkullisia

Kasvualusta: kostea mutta vettäläpäisevä kasvualusta

Taimiväli: 1 m

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, hajuaisti

Hoito: Juuristo suojataan hyvin, jotta kestää talven, istutetaan lämpimälle kasvupaikalle. Kasvi kiipeää kiertymällä, tarvittaessa sidotaan tukeen tai niiden annetaan valua aidalta alaspäin. Kalkitaan keväisin ja lannoitetaan. Leikataan harvoin ja vasta elokuussa, koska keväällä voimakas mahlavuoto.

Kuva: Laukkanen

Celastrus orbiculatus, japaninkelasköynnös

Korkeus: 5-8 m, monivuotinen, nopeakasvuinen

Kukinta: kesäkuu, pienet kevyen vihertävät kukat

Lehdistö: raikkaanvihreät lehdet, syksyllä keltaiset

Kasvualusta: tuore vettäläpäisevä kasvualusta

Taimiväli: 1 m

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, hajuaisti

Hoito: Tukeen kiertyvä, voidaan nuorentaa alasleikkauksella varhain keväällä, jolloin versot katkaistaan 20-30 cm pituisiksi. Jos halutaan marjoja on syytä istuttaa sekä emi- että hedeyksilöitä.

Kuva: Puutarha.net

Ribes nigrum `Marski` mustaherukka Marski rungollinen

Korkeus: 80-150 cm, monivuotinen

Satoaika: elokuu

Kasvualusta: läpäisevä, runsasmultainen

Taimiväli: 1,3 m

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, hajuaisti, makuaisti

Hoito: Keväisin lannoitus ja kalkitus. Voidaan antaa syyslannoite, joka auttaa pensasta talvehtimaan. Hoitoleikkaus tehdään keväällä ennen silmujen puhkeamista tai syksyllä sadonkorjuun jälkeen. Rungollinen pensas tuetaan tukikepein, sillä latvuksesta tulee painava sadon myötä.

Ribes rubrum `Katri` punaherukka Katri rungollinen

Korkeus: 100-150 cm, monivuotinen

Satoaika: elokuu

Kasvualusta: läpäisevä, runsasmultainen

Taimiväli: 1 m

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, hajuaisti, makuaisti

Hoito: Keväisin lannoitus ja kalkitus. Voidaan antaa syyslannoite, joka auttaa pensasta talvehtimaan. Hoitoleikkaus tehdään keväällä ennen silmujen puhkeamista tai syksyllä sadonkorjuun jälkeen. Rungollinen pensas tuetaan tukikepein, sillä latvuksesta tulee painava sadon myötä.

8 . 4 Y R T I T

Allium schoenoprasum, ruohosipuli

Korkeus: 30-40 cm, monivuotinen

Kukinta: kesäkuu, lilat kukat

Lehdistö: putkimaiset, sileät lehtivarret

Kasvualusta: läpäisevä, ravinteikas maa

Taimiväli: 25 cm

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, makuaisti

Hoito: Kasvusto leikataan alas nuppuisena 2-3 kertaa kesässä, jolloin saadaan runsas sato. Kukinta tyrehdyttää varsokasvun, mutta osan taimista voi antaa kukkia ja käyttää niitä koristeeksi ja mausteeksi.

Kuva: Laukkanen

Basilika, Basilika

Korkeus: 20-50 cm, yksivuotinen

Kukinta: kesäkuu-heinäkuu, lilat kukat

Lehdistö:

Kasvualusta: läpäisevä, ravinteikas maa

Taimiväli: 15-25 cm

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, makuaisti

Hoito: Istutetaan vasta kun hallanvaara on ohi, kasvualusta pidetään tasaisen kosteana, satoa korjataan versonkärkiä ja lehtiä leikkaamalla, latvomisen myötä kasvusto tuuhistuu ja satoa riittää koko kasvukaudeksi. Voidaan myös pakastaa. Sopii hyvin kylvettäväksi tomaatin kanssa.

Kuva: Laukkanen

Calendula officinalis, kehäkukka

Korkeus: 25-40 cm, yksivuotinen

Kukinta: heinäkuu-syyskuu, oranssit kukat

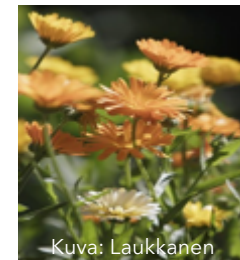
Lehdistö: tummanvihreät, soikeat, pienet lehdet

Kasvualusta: keskiravinteikas tai ravinteikas kasvualusta

Taimiväli: kylvetään suoraan kasvupaikalle touko-kesäkuussa

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, makuaisti

Hoito: Perinteisesti käytetään kasvimaidolla, jossa se torjuu tuholaisia voimakkaan tuoksunsa ja värinsä ansiosta.

Kuva: Laukkanen

Fragaria x ananassa, amppelimansikka

Korkeus: 10-30 cm,

Kasvuaika: taimi monivuotinen, amppelissa ei talvehdi

Kukinta: kesän, valkoiset kukat

Lehdistö: tummanvihreät, soikeat, pienet lehdet

Kasvualusta: ravinteikas kasvualusta

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, makuaisti, hajuaisti

Hoito: Kasteluveteen sekoitetaan luonnonmukaista lannoitetta joka toinen kastelukerta. Osa rönsyistä kannattaa poistaa, koska ne heikentävät satoa.

Kuva: Laukkanen

***Levisticum officinale*, lipstikka**

Korkeus: 100-200 cm, monivuotinen

Kukinta: heinäkuu-elokuu, keltaiset kukat

Lehdistö: kauniin kiiltävän vihreät

Kasvualusta: keskiravinteikas tai ravinteikas kasvualusta

Taimiväli: 1 m

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, makuaisti, hajuaisti

Hoito: Keväisin kalkitaan ja lannoitetaan ja vanhat kuivuneet varret poistetaan. Juuria voi jakaa keväällä tai syksyllä.

Vanha perinteinen maustekasvi.

Kuva: Laukkanen

***Melissa officinalis*, sitruunamelissa**

Korkeus: 30-70 cm, monivuotinen

Kukinta: heinäkuu, vaaleanpunainen tai valkoinen

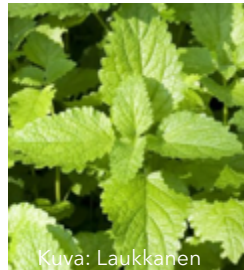
Lehdistö: hertan muotoiset, sahalaitaiset, karheen nukkaiset lehdet

Kasvualusta: läpäisevä, ravinteikas maa

Taimiväli: 25 cm

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, makuaisti

Hoito: Istutetaan vasta kun hallat ohi, lehtiä ja versonkärkiä voidaan kerätä pitkin kasvukautta, joka tuuheuttaa kasvia. Voidaan pakastaa tai kuivattaa. Suojattava talveksi havuilla, lehdillä tai Kekkilän talvisuojalla. Talven jälkeen kasvu alkaa melko myöhään. Kasvuston uusimista suositellaan kolmen tai neljän vuoden välein.

Kuva: Laukkanen

***Origanum vulgare*, mäkimeirami, oregano**

Korkeus: 30-80 cm, monivuotinen

Kukinta: heinäkuu-elokuu

Lehdistö: puikea, ehytlaitainen lehti

Kasvualusta: läpäisevä, niukkaravinteinen maa

Taimiväli: 15-20 cm

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, makuaisti, hajuaisti

Hoito: Lehtiä, versonlatvoja ja kukkanuppuja voidaan poimia pitkin kesää. Voidaan säilöä kuivaamalla tai pakastamalla.

Kasvusto kalkitaan keväisin ja lannoitetaan kevyesti sekä leikataan 5-6 cm korkuiseksi.

***Petroselinum crispum*, persilja**

Korkeus: 15-20 cm, kaksivuotinen

Kukinta:

Lehdistö: sammalpoimuinen lehti

Kasvualusta: läpäisevä, melko kostea ja ravinteikas maa

Taimiväli: 25 cm

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, makuaisti, hajuaisti

Hoito: Uloimpia lehtiä kerätään kasvukaudella, heinä-elokuussa hoitolannoitetaan, syksyllä kasvusto leikataan ja säilötään kuivaamalla tai pakastamalla. Sopii hyvin kylvettäväksi tomaatin kanssa.

Kuva: Laukkanen

Kuva: Laukkanen

***Solanum lycopersicum*, pensastomaatti**

Korkeus: 100 cm, yksivuotinen

Kukinta: Kukintavaiheessa kasvavia tomaatteja voi hieman ravistella, jotta ne varmasti pölyttyvät

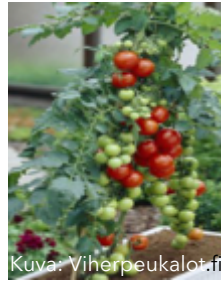
Lehdistö: tumman vihreät ja karheat lehdet

Kasvualusta: läpäisevä, ravinteikas maa

Taimiväli: 50 cm

Aistit: tuntoaisti, makuaisti, hajuaisti

Hoito: Pensastomaatti ei tarvitse tukea, taimea kastellaan runsaasti, säännöllinen lannoittaminen kaliumia sisältävällä lannoitteella kukinnan alkaessa pidentää satokautta ja kasvattaa hedelmän kokoa, varsia ja varkaita ei poisteta, jotta muoto säilyy pensasmaisena

***Tagetes filifolia*, lakritsiyrtti**

Korkeus: 20-30 cm

Kasvuaika: yksivuotinen

Kukinta: voi kukkia valkoisin pienin kukin

Lehdistö: hienoliuskainen, tuuhea ja siro kasvutapa

Kasvualusta: läpäisevä, ravinteikas maa

Taimiväli: 20 cm

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, makuaisti

Hoito: Helppohoitoinen ja vaatimaton. Tuoksuu ja maistuu lakritsilta ja käytetään ruokiin, jälkiruokiin ja teehen.

***Thymus vulgaris*, timjami**

Korkeus: 20 cm

Kasvuaika: monivuotinen

Kukinta: kesäkuu-heinäkuu, lilapunaist kukat

Lehdistö: tummanvihreät, soikeat, pienet lehdet

Kasvualusta: läpäisevä, keskiravinteikas maa

Taimiväli: 30 cm

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, makuaisti

Hoito: Keväisin talvehtinut kasvusto leikataan 5 cm korkuiseksi ja kalkitaan ja lannoitetaan. Kastellaan säännöllisesti, pintamulta voi välillä kuivahtaa. Kasteluveteen voidaan sekoittaa joka toinen viikko luonnonmukaista lannoitetta. Kasvit suojataan talveksi

***Tropaeolum majus* `Tom Thumb`, krassi pensasköynnös Tom Thumb**

Korkeus: 30-40 cm

Kasvuaika: yksivuotinen

Kukinta: heinäkuu-syyskuu, keltainen, oranssi, punainen

Lehdistö:

Kasvualusta: läpäisevä, vähäravinteinen maa

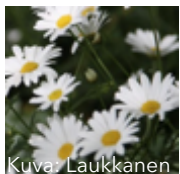
Taimiväli: 20 cm

Aistit: näköaisti, tuntoaisti, makuaisti

Hoito: Istutetaan yöpakkasten jälkeen, syötävät kukat koristeeksi leivonnaisiin ja ruokiin. Kastellaan säännöllisesti

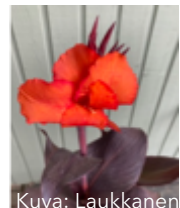

8.5 YKSIVUOTISIA KESÄKUKKIA

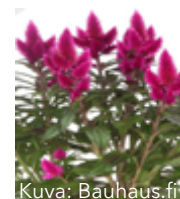
Kuva: Laukkanen

Argyranthemum frutescens
marketta

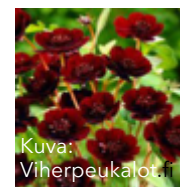
Kuva: Laukkanen

Canna x generalis
kanna Black Knight
(Mukula voidaan talvisäilöä
ja istuttaa keväällä uudelleen
ruukkuun)

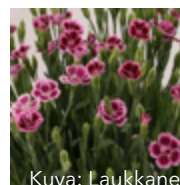
Kuva: Bauhaus.fi

Celosia c. 'Deep Purple'
kukonharja

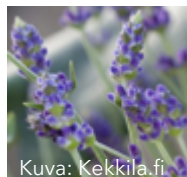
Kuva:
Viherpeukatot.fi

Cosmos atrosanguineus
suklaakosmoskukka

Kuva: Laukkanen

Dianthus dia. 'Pink Kisses'
tarhaneilikka

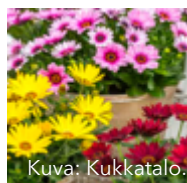
Kuva: Kekila.fi

Lavandula angustifolia
tähtälaventeli

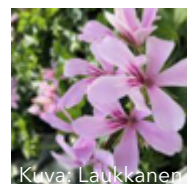
Kuva: Kekila.fi

Lobularia maritima
tuoksupielus

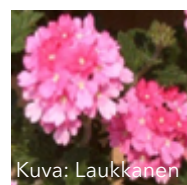
Kuva: Kukkatalo.fi

Osteospermum
tähtisilmä

Kuva: Laukkanen

Pelargonium peltatum 'Super cascade'
riippapelargoni

Kuva: Laukkanen

Verbena bipinnatifida
riippaverbena

9. HOITOSUUNNITELMA

Kevätkunnostus

Kevätkunnostuksessa kasvustoista poistetaan syksyltä maahan ja kasvualtaisiin jääneet ja talven aikana kertyneet kasvijätteet. Kuolleet ja paleltuneet kasvit tai kasvinosat poistetaan. Kevätkunnostus voidaan suorittaa kun routa on sulanut. Talven jäljiltä kuolleet kasvit korvataan uusilla taimilla, joita kastellaan reilusti kunnes ne kasvavat kunnolla.

Lannoitus ja kalkitus

Kasviluettelossa on mainittu kasvit, joille annetaan kevätkalkitus.

Kasvualustojen lannoittamiseen käytetään ainoastaan lannoitevalmistelain mukaisia tuotteita ja menetellään lannoiteaineen ohjeiden mukaan. Loppukesästä monivuotisia kasveja ei typpilannoitetta, jotta ne ehtivät valmistautua talvehtimaan. Lannoitteet ja kalkki levitetään tasaisesti kasvin juuriston vaikutusalueelle pintalevityksenä. Mahdollisuuksien mukaan lannoite voidaan sekoittaa noin 50-100 mm syvään pintakerrokseen, jolloin vaikutus tehostuu. Lannoitus levitetään kosteaan kasvualustaan.

Kastelu

Ruukku ja kasvualtaissa korostuu kastelun merkitys. Kasvien kasvu vähenee, kun puolet kasveille käyttökelpoisesta vedestä on kulutettu. Kastelun tarvetta arvioidaan silmämääräisesti ja juuristokerroksen kosteustilaa tunnustellen sekä yleisistä sääennusteista.

Kasteluvedeksi sopii sadevesi sekä talousvesi, joka suihkutetaan matalalla vedenpaineella. Kasvit kastellaan aamulla, illalla tai pilvisäällä mutta ei auringon paahteella.

Vettä annetaan niin runsaasti, että koko juuristo kastuu, jolloin kastelun vaikutus kestää pidempään.

Kasvuston siistiminen

Kasvukaudella kuolleet kasvit tai kasvinosat sekä kuihtuneet kukat poistetaan. Kasvien leikkauksista, kasvualustojen hoidosta syntyneet kasvijätteet kompostoidaan tai poistetaan erikseen määrätyllä tavalla.

Syys- ja talvikunnostus

Pakkaselle arat kasvit suojataan vähälumisina talvina levittämällä tyvelle kuivaa lehtikariketta noin 10 cm kerros. Pälle levitetään havuja tai pakkaspeite.

Suojia asennettaessa on varmistettava ilmankierto, jotta suojan sisälle kertyvä kosteus ei pääse vahingoittamaan kasvia.

Yksivuotiset kasvit poistetaan. Kannan mukulat voidaan talvettaa 10-15 asteisessa sisätilassa.

Kevätauringon ahavalle arat nuoret havukasvit sekä ainavihannat pensaat suojataan varjostuskankaalla ennen aurinkoisia helmi-maaliskuun kevätpäiviä. Suojat poistetaan kun kasvualusta on sulanut ja ruukkukasveja kastellaan, jotta kasvit saavat vettä auringossa haihduttamansa veden tilalle.

9.1 HOITOKALENTERI

Perennat

Toimenpide	<u>Varhais- kevät</u>	Kevät	Alku- kesä	<u>Keski- kesä</u>	Loppu- kesä	Syksy	<u>Myöhäis- syksy</u>
Kevätkunnostus	X	+					
Paikkaistutus		X	+	+	+	X	+
Lannoitus	+	X	+	+			
Kalkitus	X	+					
Perennojen leikkaus	+	+	+	+	+	+	+
Kastelu		X	X	X	X		
Perennojen jakaminen		X (1)			X (2)	+	
Sipulikasvien istutus		X (1)				X (2)	
Ryhmäkasvien istutus		+	X	+	+	+	
Köynnösten tuenta	+	+	+	+	+	+	+
Köynnösten hoitoleikkaus	X	+			+	X	
Syyskunnostus						+	X

Pensaat ja puut

Toimenpide	<u>Varhais- kevät</u>	Kevät	Alku- kesä	<u>Keski- kesä</u>	Loppu- kesä	Syksy	<u>Myöhäis- syksy</u>
Kevätkunnostus	X	+					
Paikkaistutus		X	+	+	+	X	
Lannoitus	X	+					
Kalkitus	X	+					
Pensaiden hoitoleikkaus	X	+			X		
Puiden hoitoleikkaus	X			+	X	+	+
Kastelu		+	X	X	+		
Syyskunnostus						+	X

X = suositeltavin ajankohta

+ = tarvittaessa mahdollinen ajankohta

X (1) = syksyllä kukkivat lajit

X (2) = keväällä kukkivat lajit

10. PUUHASTELUA AISTIPUUTARHAAN

Loppusyksystä puutarhurille koittaa muutaman kuukauden hengähdystauko puutarhatöistä. Tällöin on hyvä aika haaveilla erilaisista puutarha-asioista seuraavalle kesälle ja valmistaa erilaisia asioita puutarhaan, kuten esimerkiksi:

- tehdä kranssit oviin
- valmistaa pihapelejä
- valmistaa nimikylttejä kasveille
- suunnitella seuraavan kevään kylvöjä parvekekasvihuoneeseen ja yrttitarhaan.
- Ympäri vuoden on mielenkiintoista pitää puutarhapäiväkirjaa
- Loppukesästä / alkusyksystä on kiva valmistaa yrteistä ja suolasta sormisuolaa tai jalkakylpysuolaa.

Kuvat: Pinterest